SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK V. ČÍSLO 5—6.

Anton Jánošík:

ZO ŠKOLSKEJ SLOVENČINY.

Formy príčastia min. trpného pri podmetných slovesách. — Keď som bol pred troma rokmi vyučoval slovenčinu na učiteľskom ústave v Prešove, bolo mi načim hlbšie si všímať pomeru spisovnej reči k nárečiu, keďže podľa zásad modernej pedagogiky usiloval som sa opierať, prípadne stavať na tamojšom domácom nárečí, pravda, nakoľko to išlo. Často bolo treba upozorňovať žiakov na shody a neshody nárečia so spisovnou rečou. Pri tomto porovnávaní som si vlastne uvedomil, že takzvané složené formy *l*-ového particípia od slovies podmetných a nepriechodných, ako *dbalý, nedbalý, podozrelý, zdarilý, opuchlý, zvädlý* atď., nie sú (okrem niekoľkých výnimiek) domáceho pôvodu a darmo vytískajú domáce složené formy príčastia minulého trpného, tvorené od tých istých slovies, prípadne aj prídavné mená, odvodené z kmeňa takého slovesa príponou *-ivý* (*-livý*), ako *nedbanlivý, podozrivý, podarený, opuchnutý, zvädnutý* ap. Máme aj niekoľko složených foriem na *-lý* domáceho pôvodu, ako na to poukazuje živá reč: *hnilý, stály, zrelý, smelý* a zväčša na západe sa vyskytujúce *opilý*. No v spisovnej reči je ich omnoho viac. Dostaly sa do nej z češtiny jednak vplyvom cirkevnej reči českej, jednak českých kníh, ktoré sa čítavaly medzi Slovákmi aj po ustálení spisovnej slovenčiny. Takto potom v spisovnej slovenčine nachádzame složené formy od dvojakých particípií tých istých podmetných slovies, na príklad: *vyrastlý* (šuhaj) — *vyrastený, zvädlá* (ruža) — *zvädnutá, zamrzlý* (sneh) — *zamrznutý* ap. Tu složené formy *l*-ového particípia majú tú istú funkciu, čo aj složené formy príčastia minulého trpného. Veľmi často ide vlastne o nepotrebné dvojice, z ktorých načim si podržať jeden tvar, a to ten, čo je rozšírený na území slovenského jazyka. S týmito dvojicami neboli na čistom ani pôvodcovia slo-

venských gramatík. Damborský v svojich gramatikách[1] mylne zaradil složené formy na *-lý* do príčastia minulého trpného a takto vytvoril akýsi tretí typ foriem príčastie minulého trpného na *-lý, -lá, -lé,* hoci do jeho času mali sme a tak aj dneska máme dva druhy: *-ný, -ná, -né* a *tý, -tá, -té,* na príklad: *zrobený, volaný; bitý, sožatý* ap. Ale s tým svojím tretím typom vystupuje iba vo všeobecnom výklade o príčastí minulom trpnom, kde uvádza aj príklady: „zomre-*lý, -lá, -lé;* pad-*lý, -lá, -lé* atď", lež už v podrobnejšom výklade, pripojenom k vzoru *tvrdý,* kde by sa malo všeobecné pravidlo osvedčiť aj v doklade *zomrelý,* od neho ustupuje, keď poznamenáva: „*Zomrelý* je vlastne prídavné meno, utvorené z príčastia minulého činného." Tak isto vykladá pri vzore *padnúť* aj druhý príklad „padlý-á-é", ku ktorému ešte pridáva „usadlý--á-é, schudlý-á-é atď." Tu je chaos, ktorý ani tak veľmi nemožno zazlievať Damborskému, lebo ani iní neboli na čistom v otázke takzvaných složených foriem *l*-ového a složených foriem *n*-ového participia[2], lebo spomenutá nepotrebná dvojica každého mýlila. Aj Bernolák bol ňou pomýlený, hoci „hľadal zákony reči v jej vlastňom duchu".[3] Veď v svojej gramatike[4] uvádza príklady: *wischnul wischnutí, oslabnul oslabnutí, puknul puknutí* a *oslabol oslablí, wischol wischlí,* no ešte aj od priechodných: *odtrhol odtrhlí, odehnal odehnalí* (str. 98—99). Hattala už správne vypozoroval „zákon reči", že slovenčina tvorí príčastie minulé trpné aj od podmetných slovies, ale nie s významom trpným, lež činným[5]; takéto tvary znamenajú vyplnenie, dokonanie alebo ukončenie stavu patričného slovesa podmetného, na príklad: *vyspatý* je ten, kto sa dobre, dosť vyspal; *rozpadnutý* ten, kto sa celkom rozpadol; *umretý,* kto umrel; *uschnutý,* kto načisto uschol atď.[6] Czambel podrobnejšie si nepovšimol u Hattalu tohto správneho jazyko-

[1] Porovnaj Slovenská mluvnica, 5. vyd., str. 271; Krátka mluvnica slovenská z r. 1927, str. 144.

[2] Sem sa rátajú aj formy na *-tý, -tá, -té.*

[3] Vlček, Dejiny literatúry slovenskej, 1923, str. 35.

[4] Grammatica slavica, Posonii 1790.

[5] Porov. Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského, str. 211.

[6] Grammatica linguae slovenicae, collatae cum proxime cognata Bohemica, str. 120. Por. tiež latinský text: Participia praet. pass. a verbis intransitivis deducta complementum aut consummationem status verbo instrans. expressi designant, e. g. *vyspatý, á, é* qui, quae, quod dormivit, quantum satis; *rozpadnutý* qqq. plene concidit; *umretý* mortuus... etc.

vého pozorovania, keďže do Rukoväti uviedol formy *l*-ového participia „podobou určitého prídavného mena (pad-*lý, -lé, -lá;* pohore*lý, -lé, -lá*; odvove*lý, -lé, -lá* ap.)“ (96). Ale z jeho odpovede o tomto jazykovom zjave Záturecképmu[7] vysvitá, že to urobil viacej z opatrnosti nehýbať starou tradičnou formou, ako zo svojho vedeckého presvedčenia.[8] Keď Záturecký nijakým činom nechcel dopustiť formy príčastia minulého trpného od slovies podmetných s významom činným a pokladal ich za „skazenosť a zvrhlosť“ slovenskej reči, Czambel celkom správne ich vyhlásil za slovakizmy, ktoré „musíme . . . raz uzákoniť“ (512). Len škoda, že to sám hneď neurobil.

Ak chceme raz urobiť koniec chaosu pri dvojiciach príčastí od slovies podmetných s tým istým významom činným, treba vec jasnejšie osvetliť. Nazrime do živej reči, aby sme mali pevné východisko. Tam je složených foriem *l*-ového participia iba niekoľko: *hnilý, stály, zrelý* (dialekticky aj *zralý*), *smelý, opilý* popri *opitý*. aj to nie sú v každom nárečí rovnako rozšírené, na príklad v Liptove poznajú tvar *zretý*[9]; *opilý* je zväčša na západe, v strednom nárečí je zas častejšie *opitý*; východné nárečie pozná z nich iba *smelý* (*śmeli*). Ale už v složeninách sú všade dôsledne formy príčastia minulého trpného s príponou *-tý*, hoci základné slovesá ostávajú podmetnými. Táto dôslednosť nie je taká absolútna u našich spisovateľov, lebo tu už zasiahol vplyv českého jazyka. Príklady: hnilý: so *zhnitými* a usušenými zemiakmi (Taj. I, 121), Škrupina hladká — jadro *nahnité:* červík načal! (Kuk. VI, 54), *vihňití* (Stanislav 341); stály: voda je *ustáta* (úzus), tá polievka nie je dobrá, je už *prestáta* (úzus); zrelý: to zbožie je už *prezreté* (úzus); opilý: bol *opitý* (Taj. III, 101). Bol trošku *podnapitý* (Taj. I, 92), rev *podpitých* (Taj. IX. 16), Ako *spitý* pozerá na ňu (ženu)

[7] SP XXI, 511.

[8] V dialektickom materiáli od Czambla možno najsť i formu na *-lý*, ako na príklad *zoslablý* (Súpis IV, 346), ale vždy pochádza od človeka, ktorý mnoho čítal, ako aj v citovanom texte, kde je viac učených slov. Sám môžem uviesť prípad zo svojej skúsenosti, keď som chodil tamto leto za materiálom po dedinách na sever od Bánoviec. U pána učiteľa Sikorčina v Kostolných Myticiach rozprával nám tamojší pastier všeličo aj o sebe, keď zrazu povedal, že mal nohy „omrzlé“. Keď som sa ho spýtal, či tak aj iní hovoria, odvetil, že tu nie, ale to tak jeho syn povedal, čo je pri vojsku.

[9] Porov. Stanislav, Liptovské nárečia, str. 341: (zbožie) *nie je naraz zretuo.* Vrbica.

(Kuk. II, 11), *máž už vipitvo, prepituo* (Stanislav 341), má dobre *vypité* (= je opilý) (úzus).

Z týchto príkladov dvojicu *opilý-opitý* ako doloženú z ľudovej reči treba uznávať a podržať, i keď nemá nijakej rozlišovacej schopnosti. Podobná dvojica je aj pri podmetnom slovese *zomrieť*, ktoré má v cirkevnej reči formu *l*-ového particípia *zomrelý*, ale už v živej reči *zomretý*. V modlitbách sa modlíme za *zomrelých*, ale v obecnej reči sa hovorí o *zomretých*, hádam ešte častejšie o *umretých*, nakoľko sa častejšie užíva sloveso *umrieť*. Príklady na *zomretý: zomretuo* (dieťa) (Stanislav 341), tam jej *dijouki zomretje* (Súpis II, 323), celý dom bol ako *vymretý* (úzus), jej vlastní muž, za *zomretjeho* uznatí (Súpis V, 342). Trochu iná dvojica je pri slovese *vrieť*, nakoľko tvary *vrelý-vretý* majú akú-takú rozlišovaciu schopnosť aspoň v tom smysle, že ich nemožno zameniť navzájom; *vrelý* sa vždy upotrebuje ako prívlastok alebo doplnok pri podstatnom mene abstraktnom, *vretý* zas pri konkrétnom, na príklad: *Vrelý* cit ozýval sa v Dušanovom speve (Vaj. II, 45), *vrelá* láska, *vrelé* vzdychy k Bohu (úzus v cirkevnej reči), *vretá* polievka (úzus); zemiaky sú už uvarené a dobré *vreté*, môžu sa už zabariť (úzus). Od zloženiny *zovrieť* máme iba *zovretý: zovretá* voda (úzus v B. Bystrici). Okrem toho sú dvojice formiem *l*-ového a *n*-ového particípia, z ktorých každá osobe má celkom iný, odchylný význam, ako na príklad: od *dokonať*: *dokonalý-dokonaný, zbehnúť: zbehlý-zbehnutý* ap.; zjavne to vidieť na porovnaní: „... Tuto hosť, majster *dokonalý* — uctiť treba ...“ (Kuk. VI, 24), *dokonalá* ľútosť (úzus v cirkevnej reči), robota je už *dokonaná*, už som ju dokonala (úzus); v kupectve *nezbehlý* (Kuk. III, 150), v počtoch je naozaj *zbehlý* (úzus), *zbehnuté* šaty po praní (úzus). Aj tu v zloženinách sú iba formy príčastia minulého trpného: Už ste sa nakonali, už ste *nakonaní?* (úzus), kdeže si tak *rozbehnutý?* (úzus), on je len taký chytro *vybehnutý* (úzus).

Ináč dvojice, pri ktorých forma na *-lý* nedá sa doložiť živým tvarom z nárečia (*opilý*), ani odôvodniť ako archaizmus (*zomrelý*), alebo odchodným, rozličným významom od *n*-ového particípia tých istých slovies, sú nepotrebné a darmo robia zmätok, z ktorého sa chceme raz vymotať. Takých nepotrebných foriem na *-lý* je už mnoho zaužívaných v spisovnej reči a my na ne chceme upozorniť iba negatívne, a-to tým, že ideme uviesť niekoľko nimi

vytiskaných tvarov príčastia minulého trpného, ktoré sú utvorené v duchu slovenskej reči.

I. t r i e d a: Zloženiny slovesa *rásť:* Politika... národovectvo, priateľstvo, to bolo vlastne s ním akoby *srastené* (Taj. II, 139), *rozrastená* ako jabloň (Tímrava II, 74), Brehy... *poprerastané* koreňami... stromov (Vaj. II, 168), starý areštant... malý, *zarastený* (Taj. IV, 62), Koľko *dorastených* závidí ti detskú myseľ...? (Kuk. XIII, 171), má (vdovec) ešte od prvej *nedorastené* deti (Kuk. VII, 130), I podíval sa zas na *urasteného,* rovného horára (Hronský, Chlieb 56), *odrastené* deti (Taj. IV, 40), bol (Mataj) celkom mochom *obrastený* (rozprávka Mataj[10]), Koža bola *prirastená* pri teľe (Súpis II, 475). Od základného slovesa *rásť* netvorí sa *n*-ové príčastie, ale sa nahradzuje príčastím od *narásť*; českú vetu: *V Liptově byl nalezen kus rostlého zlata* preložili by sme po slovensky: *V Liptove bol najdený kus narasteného zlata.*

II. t r i e d a: Podmetné a nepriechodné slovesá so zatvoreným kmeňom: *zakvitnutá* lipa (Vaj. II, 147), Cesta bola *zamrznutá* (Kuk. VII, 88), Bol (oblok) ešte prachom *zapadnutý* (Jesenský, Demokrati 159), (ruka) *zapuchnutá* ako krhla (Taj. III, 95), oči *vpadnuté* (Kuk. III, 85), nové city odháňať starými, *vyblednutými* rozpomienkami (Kuk. VI, 33) na oboch miskách usmejú sa *vyhladnutým* chlapom pirohy (Kuk. VII, 18), Zima je, matka-zem *vychladnutá* (Kuk. VI, 13), strápená, *vychudnutá,* temer *ožlknutá* ženská (Taj. III, 68), slnko vyskočilo na *vymladnutom* nebi (Kuk. VII, 132), spomenú sa *vypadnutí* kamaráti (Taj. IX, 57), Slnko pražilo na *vyschnutú* zem (Vaj. II, 147), donášal tú napoly *usadnutú* krv do varu (Kuk. II, 206), *uvädnutý*... žltý list (Taj. X. 94), Ja ho (nos) mám celý *opuchnutý* (Jes. Demokrati 213), Matúš celý ostarený, *oslabnutý* (Taj. IV, 72), *ovisnuté* žlté fúzy (Taj. IV, 109), *ožltnuté,* staré papiere (Jes. Demokrati 36), Vlasy... zahaľujú chudú ruku s *nabehnutými* žilami (Kuk. II, 215), *napuchnutý* (Jes. Demokrati 239), Zachodili s ním, ako s *rozpuknutým* krčiažkom (Kuk. VII, 38), *rozkvitnutý* tŕň, ako by ho bol mliekom oblial (Kuk. XIII, 163), Cválal *premoknutou* cestou (Vaj. II, 257), ľud má náboženstvo nečisté, poverou *presiaknuté?* (Kuk. VII, 133), Všetci boli tak *preziabnutí,* že im až zuby hrkotaly (Kuk.

[10] Výber ľudových rozprávok (Čítanie študujúcej mládeže slovenskej IX, z r. 1927, str. 174).

X, 153), je *schudnutá* (Timrava III, 100), *skrahnutý* (Vaj. II, 193). „Našli hu na zemi *spadnutú*...“ (Súpis III, 302), ústa sa nehýbu, i tvár je *stuhnutá* (Kuk. VII, 122), Tvár... bola i akási *spuchnutá* (Kuk. I, 153), ovinul *zblednutú* Želku v páse a viedol (Jes. Demokrati 137), našla... *zdochnutého* vrabca (Taj. II, 57), *zmoknutým* padne dobre teplá izba (Kuk. VIII, 106), komu milé budú (poľné kvety), hoci i *zvädnuté* (Taj. IX, 105), prsia mocné, *zvyknuté* vťahovať víno do tekvičiek (Kuk. II, 45), vekom pokročilý, duchom *zoschnutý* (Vaj. II, 115), *potuchnutý* jačmeň (Hronský, Chlieb 7), „I mlieko jest *sadnuté*...“ (Kuk. II, 49), Siraňa bola *puknutá* a či zabitá (114), dajú mi piť prevarenej vody, ešte *nevychladnutej* (Taj. IX, 100), Krava, *nezvyknutá* na také žarty (Kuk. VI, 74).

III. trieda: mnoho... *zakrpatených*[11] jedlíc (Kuk. I, 50), povystierať *zmeravené* hnáty (Kuk. IX, 23); Bou *zhrdzavený* pľach na nej (maštali) (Súp. V, 251), žena veľmi *zostarená*[12] (Timrava II, 50), ruka bujnie, celá je už *zbujnená* (úzus); Bola... *rozospatá* (Kuk. II, 116), Jano *nevyspatý* (Kuk. VI, 137), bol dobre *vyspatý* (úzus), tie šaty sú už *preležané*[13] (úzus na západe).

IV. trieda: *zablúdená* guľka... prešla ho rovno popod srdce (Taj. IX, 39) *poblúdená* duša (úzus v cirkevnej reči), on je vojak *vyslúžený*[14] (úzus).

Celý ten chaos vlastne je zavinený tým, že okrem tých niekoľkých ľudových slov (*hnilý, stály, zrelý, smelý, opilý*) má spisovná reč mnoho knižných foriem na *-lý*, bez ktorých sa vždy nemôže zaobísť, na pr.: *minulý, bývalý, umelý, obsiahly, rozsiahly, odľahlý, zaostalý, dospelý, závislý, obvyklý* a iné. Ale „živý jazyk slovenský veľmi rád vyhýba“ prídavným menám, utváraným z particípií *l*-ových[15], na príklad za: *minulý rok* je: *lanský rok;* za *bývalý frajer* býva: *starodávny frajer* alebo jednoducho: *môj starodávny,* za: *zaostalý chlapec* sa hovorí: to nie je sprostý chlapec, len *zanedbaný;* za: *on je odo mňa zá-*

---

[11] Porov. české *zakrnětí* a formu *l*-ového príčastia *zakrnělý*.

[12] Porov. české *zestarlý*.

[13] S tým porovnaj doklad u Kálala, str. 533: (*prestáto plátno* proleželé).

[14] Časť akejsi obrannej reči, ktorou vraj mať-Cigánka na Dolnom meste v Trenčíne hájila svojho syna pred jeho nepriateľmi: Dik ho dik, čo mu môžeš urobiť? One voják *vyslúžení*, on sa vás šeckich neboji!

[15] J. Mihál, SR V, str. 10.

vislý[16] — ono odo mňa *závisí*, za: *obvyklý* tovar — *obyčajný* tovar atď.

Ak chceme mať v tejto veci naozaj jasno, budeme musieť všetky formy na *-lý* (aj domáceho pôvodu) pokladať za „prídavné mená utvorené z kmeňov slovesných“[17], čo nie je proti systému slovenského jazyka, keďže v ňom netvoria sa nijako pravidelne složené formy *l*-ového príčastia od slovies podmetných a nepriechodných, ako je to v češtine, ale na rozdiel od nej složené formy príčastia minulého trpného, a to s významom činným. Tohto jazykového zjavu treba si bližšie povšimnúť aj v školských gramatikách a iných prácach. Bude načim si ho všímať aj v slovníkoch, aby sa nerozširovaly neslovenské formy *opuchlý, puklý, prezrelý, sadlé* (mlieko) ap. miesto slovenských *opuchnutý, puknutý, prezretý, sadnuté* (mlieko) ap., ako je to aj u Tvrdého a iných. Myslíme, že vec už „dozrela k tomu“[18], aby sa uzákonila, veď čaká na to už od čias Martina Hattalu, ktorý po prvý raz jasne vyslovil, že *slovenčina tvorí príčastie minulé trpné aj od slovies podmetných a nepriechodných s významom činným*, na pr.: *opuchnutý, prezretý, zvädnutý, vyspatý* atď. Takto sa potom dostaneme z chaosu.

Teraz bude na mieste si osvietiť, prečo a ako sa v slovenčine vyvinulo *n*-ové particípium aj od slovies podmetných. — Formy na *-lý* svojím pôvodom sú složené tvary *l*-ového príčastia. Vznikly z menných foriem *l*-ového príčastia celkom tak, ako máme složené formy *n*-ového particípia z menných tvarov toho istého príčastia; od mennej formy *pochválen* je složená *pochválený*, od *zvolen — zvolený, bit — bitý* ap. Tak isto v češtine od mennej formy *l*-ového particípia *zvadl* složené *zvadlý, zhnil — zhnilý, vysloužil — vysloužilý, zdařil — zdařilý, dbal — dbalý* atď. Toto tvorenie složených foriem *l*-ového príčastia od slovies podmetných a nepriechodných vyvinulo sa asi pod vplyvom menných foriem príčastia minulého trpného od slovies priechodných a vždy si pravidelne zachovávalo v syntaxi rozdiel medzi mennými a složenými formami, aký bol aj

[16] Pri minulých divadelných závodoch v T. Sv. Martine (v III. dejstve hry Záveje) počul som aj vetu: To je odvislé od Vás; po slovensky by to malo byť: *To závisí od Vás.*

[17] Faměrova školská Slovenská mluvnica a cvičebnica pre prvú a druhú triedu slovenských stredných škôl. Vydanie druhé, opravené. Praha 1932, str. 43.

[18] Czambel, SP XXI, str. 512.

v cirkevnoslovanskom jazyku. Ak príčastie minulé trpné malo funkciu doplnku, bolo v mennej forme; ak prívlastku, vo forme zloženej.[19] To všeobecné pravidlo sa zachovalo v češtine do našich čias. V slovenčine išiel vývin inou cestou. Tu nastalo zjednodušenie: menné formy pri *n*-ovom príčastí vonkoncom[20] ustúpily zloženým a dostaly sa aj do doplnku. Takto v slovenskej reči nemáme dvojic menných a zložených foriem príčastia minulého trpného, je iba jedna, a to zložená, takže sama nemohla vytvoriť podobné dvojice menných a zložených foriem pri *l*-ovom príčastí. Okrem toho v slovenčine menné formy *l*-ového particípia majú iba funkciu doplnku v opisných tvaroch slovesných, aspoň nepoznáme dokladov, že by boly maly aj inú funkciu, na príklad podstatného mena, ako v češtine pri priezviskách: *Zdařil, Dostál, Vyskočil, Máchal, Musil, Chytil, Opršál*[21] ap. Tieto tvary, čo aj nepriamo, ukazujú, že v češtine menné formy *l*-ového príčastia všetkých slovies nemaly len také zmeravené postavenie doplnku ako v slovenčine, tým skorej mohla sa vyvinúť vplyvom množstva dvojíc menných a zložených foriem *n*-ového particípia slovies priechodných podobná dvojica aj pri *l*-ovom príčastí slovies podmetných a nepriechodných, ktorým chýbaly menné a taktiež zložené tvary *n*-ového particípia. Takto sa v češtine vyplnila medzera, ktorá bola u slovies podmetných a nepriechodných, zloženými tvarmi na *-lý, -lá, -lé* vplyvom foriem na *-ný, -ná, -né* a *-tý, -tá, -té*. Na rozdiel od češtiny v slovenčine toto vyrovnanie ide iným smerom, lebo tu neboly tie isté podmienky a tak nemohol byť ani ten istý vývin, takže celkom prirodzene podmetné a priechodné slovesá prevzaly zložené formy príčastia minulého trpného, nakoľko tu mocne účinkoval veľký komplex foriem *n*-ového particípia, do ktorého možno rátať aj podstatné mená slovesné, keďže s príčastím majú spoločný kmeň. Sila vplyvu tohto komplexu najlepšie vynikne vtedy, keď si uvedomíme, že

[19] Pre lepšiu jasnosť dva-tri príklady z Vondrákovej Cirkevněslovanskej chrestomatie: *poznanъ byvъ* (89), *prědanъ bychъ* (95), *bě napsano* (99) — *telьcu upitěny* (94), *priiměte ugotovanoje vamъ cěsarьstvo* (101).

[20] Myslíme tu na živý jazyk. V cirkevnej reči je menná forma v katolickom pozdravení: *Pochválen!...* (Hronský, Chlieb 48), vo výraze: *poručeno Bohu* (Kuk. II, 167), v modlitbe Verím v Boha: *ukrižovan, umrel pochovaný bol* u staršieho pokolenia. Iné menné formy možno vidieť v slovách: *trhan* (od *trhať*), *šklban* (*šklbať*).

[21] Porovnaj: Štefan Hlavatý, Vývoj skloňovania podstatných a prídavných mien slovenských, str. 194.

sa vytvorily jeho vplyvom formy podstatného mena slovesného aj od takých podmetných slovies, ktoré vonkoncom nemajú tvar *n*-ového príčastia, na príklad: *bývanie, zúfanie, státie* a iné.

Formy *n*-ového participia sa mohly vytvoriť od slovies podmetných aj preto, lebo rozdiel medzi jednotlivými podmetnými (nepriechodnými) a priechodnými slovesami sa ošuchal, oslabol, najmä pri takých podmetných a nepriechodných, z ktorých sa dá predponou utvoriť priechodné sloveso, ako na príklad: *ísť* — za vracať *rozídené* kone (Taj. IX., 104), *najdená* vec (úzus), *skočiť* — *preskočiť* (jarok), *pomáhať* (voľakomu) — *napomáhať* (voľakoho) atď. Tento rozdiel zaniká, alebo aspoň natoľko ho necítiť, ak je podmetné sloveso v spojení so slovesami *nechať* a *dať*, najmä pri dokonavom slovese, na príklad: *nechal tie zemiaky zamrznúť, zhniť* (úzus), a preto sú ony *zamrznuté, zhnité; dal pohár napoly puknúť do vretej vody* (úzus), a preto je pohár *puknutý* ap.

*

Týmto nám išlo len o to, aby tí, ktorým záleží na čistote slovenčiny, nevedomky nevytískaly formy príčastia minulého trpného na *-ný, -ený* a *-tý* tvarmi na *-lý* a taktiež niektoré deverbatíva na *-ivý* (*-livý*), pokiaľ ich má živá reč, v ktorej počuť na príklad: *zvädnuté* jablčko, a nie „zvädlé"; *omrznuté* nohy, a nie „omrzlé"; *puknutý* hrniec, a nie „puklý"; *podozrivý* človek, a nie „podozrelý"; on je *ospanlivý*, a nie „ospalý", ona je *nedbanlivá*, a nie „nedbalá" ap. Za literárne *zúfalý* v reči ľudovej je načisto *zúfanlivý*. Tak aj Vlček v svojich Dejinách: zúfanlivá mladá žena (382).

Belo Letz:

PERSONIFIKÁCIA V URBANOVOM ROMÁNE „ŽIVÝ BIČ".

Do bohatých možností básnickej dikcie načiera i krásna próza. Keďže vyberá si ich celkom pochopiteľne skôr pre účinky zrakové, snižuje ich počet najmä na porovnania a tropy, hoci často sa stáva, že dbá i na dojem sluchový, a tak použije ozdoby a figúry, pravda, iba ako vhodné vypožičanie zo zásoby reči viazanej. No práve tak ako v básnickej tvorbe, ani v próze neuplatňujú sa tieto okrasy vždy rovnako. V niektorej fáze vývinu našej spisby boly častejšie, i keď podľa možnosti nové, a inokedy zriedkavejšie, vyňaté často

z neumeleckého fondu rečového, mávaly aj osobitnú funkciu, čo vyhovovala aktuálnemu smeru literárnemu. A tak konkrétne na príklad proti pomernej chudobe prostriedkov básnickej reči realistickej možno postaviť ich veľkú obľúbenosť v poezii romantickej alebo symbolickej, a najmä tento druhý smer ukázal, k akej dokonalosti privedie zámernosť akustickú stránku verša, teda až k možným hraniciam hudobnosti.

Ten istý poznatok, pravda, v skúpejšej miere prichodí tvrdiť aj o druhoch prozaických. V tvorbe Kukučínovej alebo Tajovského nieto toľko a takých básnických porovnaní a tropov ako na pr. v poviedkach a v románoch Vajanského, lebo ich umelecký smer nedopúšťal ani s jazykovej, ani so slohovej stránky ostrejší odklon a pýtal jednoduchý a akoby vecný spôsob štylizácie, a práve aj týmito vlastnosťami dosahoval cieľ: načrtnúť pravdivo problém konkrétnym slohom.

V technike užívania básnických prostriedkov sa nielen priblížil k Vajanskému, ale v nej našiel ozajstnú silu svojho slohu Milo Urban v románe Živý bič. Hoci ide v ňom o život dediny za svetovej vojny, a preto prostredie a celá téma diela rovno vábila svojou náramnou pochmúrnosťou k automatizovanej reči, autor poňal svoj román moderne: predvádza mohutné náladové obrazy s použitím básnických prostriedkov a strieda ich so spomínaným realistickým spôsobom štylizácie.

Prirovnania a tropy v opisoch a pri analýzach dedinskej psychózy a nálady zvyšujú a zveličujú dojmy, pokým jednoduché dialogy dedinčanov odhaľujú triezvu skutočnosť. Týmto kombinatórnym spôsobom štylizácie vysvetľovacie a opisné časti diela nadobúdajú neobyčajnú živosť a jeho rozhovory stávajú sa priam dramatickými.

Okrem hojných prirovnaní, ktorých novosť a typickosť si v diele Urbanovom zasluhuje osobitného rozboru a hodnotenia, z rozličných tropov dôležitá je najmä personifikácia. Pre presnejšie jej skúmanie môže sa porovnať s iným prenesením značenia, tiež obľúbeným v próze Urbanovej, a ňou je konkretizácia. Obidve tieto odchýlky od obyčajného významu čiastočne súvisia, lebo môžu vychádzať z toho istého základu, ktorým je abstraktum, lenže pokým výsledok zhmotňovania dosiahne sa v stupnici ‚pochop-hmota-osoba' už v prostriedku, zosobňovanie pokračuje až k jej vrcholu. Ich funkcia je tiež podobná. Prenášajú sa nimi vlast-

nosti a vyslovuje činnosť, ktorú abstraktum nedokáže, ale sa mu prisvojuje. No na rozdiel od metaforického druhu konkretizácie pochopov personifikácia máva za východisko nielen abstraktum, ale i veci a tak isto ich oživuje.

Hoci zosobňovanie pokladá sa vo verši za dávny a veľmi častý tropus (P. Bujnák a J. Menšík, Slovenská poetika, str. 54 a n.), nemôže sa uznať zaň v próze, a najmä nie v našej. Jednak jej bolo až donedávna málo v pomere k tvorbe básnickej a jednak jej vývin, pravda, okrem výnimiek, určoval skôr zreteľ národnej užitočnosti ako umelecká potreba. Až v blízkych rokoch nastal obrat k istému rozkvetu krásnej prózy. Keďže sa prejavuje nielen v obsahovej novosti, ale v menšej miere i s formálnej stránky diela, medzi básnickými prostriedkami uplatňuje sa väčšmi aj personifikácia. V románe Živý bič je už toľko jej dokladov, že v systéme slohových krás tohto románu má dôležité miesto. Oživujú sa ňou 1. abstraktá a 2. veci v rovnakom pomere a obvyklým spôsobom, keďže prenášajú sa na ne vlastnosti a činnosť osôb.

1. Podľa počtu dokladov a tak i podľa významnosti spôsobu zosobňovania poradie jeho druhov v tomto románe je takéto: Personifikácia vyslovuje sa a) slovesom, b) slovesom a rozvíňacím vetným členom, ktorý označuje časť ľudského tela, a c) personifikujúcim epitetom ako shodným alebo neshodným prívlastkom pochopového slova.

a) Ozajstné zosobnenie abstrakta mala by predstavovať iba činnosť, ktorá je vlastná len osobe a neznačí iba jeho ožívenie v širšom slova smysle, t. j. dej, čo sa môže viazať k hocijakému živému tvoru. No i keď sem patriace doklady vzťahujú sa rovnako i na osobu ako, povedzme, na zvieratá, táto okolnosť nezabraňuje uznať ich za personifikáciu, pravda, s poznámkou, že tu nejde o čiry zjav tohto tropu.

Ak sa uvedená okolnosť nevezme za základ ďalšieho roztriedenia tejto kategorie a za rozhodujúce sa pokladá východisko zosobnenia, prichodia v Urbanovom diele tieto pochopové slová s činnosťou, ktorá sa ukáže ako personifikácia:

v o j n a: Ústrednou predstavou celého tohto románu je vojna. Na začiatku zdala sa byť Ráztočanom iba „príjemným vzrušením", no neskôr valia sa jej následky a sprievodné zjavy: ranení, mŕtvi, bieda, choroby, mravná skaza ap. Preto autor ju predstavuje ako nejakú obludu, čo preniká všetko a všade ju cítiť, i v Ráztokách:

Ale vojna *neváhala,* hoci ležaly Pánu Bohu za chrbtom, našla a ponorila ich do víru tej ukrutnej ruvačky (10). — Ondrej Koreň vrátil sa z frontu okyptený a nemý. Keď Ilčička zazrela takto zúboženého svojho krstného syna, uvedomila si, čo sa robí vo svete: Vojna, keď *videla* svojho krstného syna v tom žobráckom položení, odrazu *prisunula* sa i k nej (k Ilčičke) zpoza sklenených vrchov (13). Surová, ukrutná *zahrýzla sa* jej do srdca a prenikla ju (Ilčičku) naskrz (13).

s l o v o, s l o v á, s l o v í č k o: O ťažkých pomeroch sa veľa premýšľalo. I Štefan Ilčík čaká zachmúrený, pokým ho odoberú na vojnu. Húta o jej smysle: Slovíčko ‚Prečo?' *sa roztancovalo* pred ním (21). — Rád by ujsť do hôr, ale jeho priateľ váha. Zdalo sa, že slovíčko ‚nie' . . . *čaká* len na vhodnú príležitosť, aby mohlo odtiaľ uvrznúť, srútiť Ilčíkovo snaženie (48). — Jeho mať sa žaluje dekanovi Mrvovi. Medzi jej slovami a medzi tichom na farskej verande skrsne boj: slová, naliate trpkosťou rozkývaného srdca, *vrhly sa* na ticho (40). — Keď ubiedené deti hynú na červienku, Matajka zúfalo hovorí o svojom nebožiatku; jej slová: *Vyskakovaly, hádzaly* sebou s boka na bok, *pristavovaly sa* na chvíľu, aby sa znova *rozbehly* a *gniavily* všetko, čo pod ne prišlo (287).

o t á z k y: Kontrast krás rodnej dediny a pustej budúcnosti vo vojne vyvoláva v Ilčíkovi otázky: *Hľadaly* východ, *chcely sa* prebiť kdesi ďalej, *chcely* najsť v duši Štefanovej odpoveď, aby sa s ňou *spojily* a *vyrovnaly,* ale odpovedi nebolo (14).

t i c h o: Uvedený už boj Ilčičkiných slov s tichom na verande končí sa takto: Dekan Mrva videl, ako porazené ticho *uteká* (40).

h l a s, z v u k: Ustarostení dedinčania shovárali sa potme na posiedkach. A tu nasleduje zosobnenie a prirovnanie: len hlas, ako hovorili, *blúdil* z kúta do kúta. Podobal sa človeku, ktorému zaviazali oči. *Motal sa* tak celé večery, *ustávajúc* v chodení (127). — Rozhovor Ráztočanov krútil sa okolo biedy a nešťastí; zvuk ich reči: *Bil, udieral, bolel,* no nebolo ho možno zahatať, vytrhnúť z priestoru (256). — Keď prišla sloboda, dedinčania zúrivo rabovali u Árona. Tu zazvonili a všetci sa zháčili: Hlas zvona *volal, prosil,* a ľud akoby jeho prosbe nebol mohol odolať (361).

b i e d a, m o r, č e r v i e n k a: Bez vlastnej viny samodruhú Evu Hlavajovú všetci opustili, i nevedela si rady: Sama bola ako prst v novom drevenom dome za vodou, načúvajúc, ako bieda

poklepkáva na dvere, ako všetko pustne (115). — Odjakživa trpelo ľudstvo pohromami: Mor prišiel a *vyžral* celé krajiny a zas býval blahobyt (120). — Nákaza červienky kosila po dedine. Pravda, všetky deti nepomrely: Niekde samopašne *preskočila* kus dediny, aby sa sťa ohnica na inom mieste rozšírila, *vyhrýzla*, čo sa dalo a *šla* zas ďalej (284).

z ú f a l s t v o, p l a č: Za tej istej epidemie: Na strechách *sedelo* čierne zúfalstvo ... *ležalo* nad dedinou (282). — Deti umierali, a preto: Plač vyvieral sťa zlá zelina, *skučal, svíjal sa* popod ploty a *zostával* tam po celé dni ako zlý zápach (282).

b) Zo všetkých možností tohto tropu najvýraznejšia je personifikácia, kde okrem prenesenej činnosti uvádza sa aj rozvíňací člen, ktorý vyslovuje obyčajne časť ľudského tela. Na rozdiel od predchádzajúcej kategorie zosobnenia, tu práve tento rozvíňací člen zreteľne ukazuje, že ide o naozajstnú personifikáciu. Ak sa ostane pri jej východisku, sem načim rátať doklady s týmito pochopovými slovami:

v o j n a: Z idylickej nevšímavosti vyviedla Ráztoky vojna sama, i ukázala svoju náramnú silu: Tak nechápali Ráztočania dlho a možno neboli by pochopili vôbec, keby ich *vojna svojou surovou rukou nebola chytila* za driek a keby im nebola *udrela* priamo do srdca (10). — Hrozné jej následky a jej ničivé dielo načrtol autor takto: Vojna *mala tisíce rúk a tisícimi rukami* šarpala s nich radosti dní, *obíjala* smysel ich jestvovania (294).

r o b o t a: Keďže chlapi odišli na vojnu, chýbaly mocné ruky: doma *stála* robota a *železnými ústami* neúprosne volala (49). Doklad tohto zosobneného pochopu nie je čistý typ, lebo účinok rozvíňacieho člena je zmiernený epitetom vecí.

m l č a n i e: Zbeh Adam Hlavaj priplazí sa za studenej noci k dverám svojho domu a zatrasie nimi. Tu nasleduje personifikácia mlčania, no rozvíňacím členom nie je časť ľudského tela (oči), ale z nej vyplývajúcu činnosť označujúce podstatné meno (pohľad): Odpovedalo mu dlhé mlčanie, ktoré odrazu sa vystrelo pred ním a *ľadovým, posmešným pohľadom pozrelo* mu do očú (178).

ž i v o t: Zbeh Adam zapaľuje srdcia svojich známych slovami protizákonnými, ale plnými skúseností: Život svojou rozpínavou obnovujúcou silou ich (zákony) trhal na kúsky, prebíjal sa nimi nespútateľný, smelý a *niesol* ich *na svojom mocnom chrbte* z veku do veku (191).

m e n á, p r i e z v i s k á: Je po vojne. V Áronovej krčme je veselo. Ľudia sa poznávajú a vítajú: pod nízkou povalou, pod ktorou visela začadená lampa, poletovaly mená o závod s priezviskami, *podávaly si ruky* (306).

c) Ak sa abstraktum viaže s metaforickým prívlastkom, preneseným od vlastností osôb, nadobúdame tiež personifikáciu, čo býva často spojená i so zosobnením činnosti. Bez tohto spojenia tento epitetický tropus môže sa rátať sem iba čiastočne, keďže prívlastok určuje iba význam svojho mena, a nie celej vety. Výnimkou je tu, pravda, jeho postavenie pri podmete, lebo sa tak predpokladá i personifikovanosť činnosti, vyplývajúcej z celkového charakteru podmetu ako hlavnej časti vetnej. Týmto činom zosobňuje M. Urban v svojom románe na pr. slová:

s k u t o k: Okolický zneužil Hlavajku. V zúfalstve pribehne raz k notárovi a obráža ho. Ich pomer sa zmenil: teraz *stál* pred ním len *nahý* skutok so všetkými svojimi dôsledkami (36).

t i c h o: V uvedenej už prelestnej personifikácii slova a farského ticha zvíťazilo slovo: Dekan Mrva videl, ako *porazené* ticho uteká (40).

d n i: Dekan Mrva pochopil tiež krutý osud Evin. Pred jeho vnútornýma očima menily sa za jej prítomnosti dávne epochy všakového vývinu: Šly storočia a v nich *potkýnaly sa dýchavičné* dni, ktoré stačily vypiť more sĺz a vyvolať vrchy smiechu (120).

m l č a n i e: Búchanie na dvere zbehovi Hlavajovi nepomáhalo; nič sa neozývalo: *Odpovedalo* mu *hluché* mlčanie, ktoré odrazu sa vystrelo pred ním (178).

s l o v o: Predmet sa zosobňuje vo vete, keď Ilčíčka s hrôzou pozerá na „mŕtvu rodinu" Koreňovcov: Vidiac Ilčíčka tú kamennú, mŕtvu rodinu a v kúte svoje *plačúce* slovo, odrazu vstala (259).

2. Pri porovnávaní zosobňovania a zhmotňovania stupnica ‚hmota-pochop-osoba' pomohla zistiť, že ide o menšiu zmenu pri konkretizácii pochopov ako pri ich personifikácii. Povie nám niečo aj o vzájomnom pomere zosobňovania abstrákt a konkrét? Ak sa uváži, že osoba je vlastne oživená hmota a pochop je ďaleko od substancie hmoty, vysvitne poznatok, že medzi abstraktom a osobou je väčší rozdiel ako medzi ňou a hmotou, a tak prenášanie činnosti a vlastností osoby na vec je menšia zmena ako pri personifikácii abstrákt.

No tento rozdiel nemá, ako sa zdá, okrem trochu hojnejších

dokladov zosobňovania vecí iného významu. Spôsoby uplatnenia tropu sa nemenia, a tak treba zachovať i to isté rozdelenie a, rozumie sa, zhruba i tie isté poznatky ako v predchádzajúcej kategorii.

a) Príklady s personifikovaným dejom majú svoje východisko v týchto konkrétnych slovách:

p o l i a: Odchodom chlapov na vojnu ubúdal blahobyt a valily sa mátohy biedy: pustnúce polia *volaly* za nimi, no ako odpoveď na ich volanie znel plač žien a detí predčasne dozrievajúcich (10).

m u š k á t y: Rodičia čakali vo Vranove, čo bude s ich synmi na odobierke. Utešená jar živo kontrastovala s ich citom: Obzerali sa, ale vracali sa hneď a sklamaní, lebo videli len rad domov s pootváranými oknami, z ktorých *hľadely* červené muškáty, *posmievajúce sa* svojou životnosťou ich neprirodzenému vzrušeniu (18).

z v o n: Ako v iných dedinách krajiny, aj v Ráztokách museli dať zvon na vojenské ciele. Volal sa „Ondrej" a toto meno ponúklo vhodnú príležitosť autorovi hovoriť o ňom ako o človeku a vytvoriť niekoľko personifikácií. Z nich sem patria: Lenivý, ťažký ‚Ondrej' pod tými rečami *ožil, zmenil sa* v akéhosi dobrého človeka-podivína, ktorý žil na veži, vykonávajúc ľudu neoceniteľné služby (136). — a ‚Ondrej' *zastenal* ako chorý, ktorého sa neopatrne dotkli (136). — a Ondrej *šiel* z Ráztok do Vranova, kde jeho druhovia čakali už na neho (137).

c e s t a: Vojenské útrapy Ilčíkove v Trenčíne divno sa vynímaly v rámci čudesných krás prírodných: Tu-tam vyletela z nich (z hrebeňov lesov) cesta, úzučká, hybká, *zaslnila* na chvíľu neďaleko kamenca, potom *podskočila* a uviazla v hlinitých úvozoch alebo sa rozdvojila a *vybehla* do bočnej doliny (147).

l e s y: Všetko, čo nohy malo, zúčastnilo sa z Ráztokách na protivojnovej procesii. Žiaľny spev účinkoval groteskne v panoráme prírody: Fialové lesy so svahov Piľska *rozbehly* sa k lúkam (164).

l í s t o k: Pri tej istej príležitosti: Lístok . . . i *bežal* po ňom (po chodníku), ako prestrašený, maličký chlapček (164).

r ú b a n i s k o: Zbeh Hlavaj schovával sa po lesoch, no niektoré zmeny v nich ho miatly: na druhej strane *hľadelo* zo šera široké rúbanisko (201).

s l n k o: Pekná Krista svijala sa za horúceho leta túhou po láske; jej vnútro sa búrilo a vrelo miazgou ako všetko kolo nej: Časom zdalo sa, že veľké slnko *postáva* na svojej ceste, udivene *hľadí* nadol, ako by čosi *nechápalo* (279).

s t r á ž n i c a: Po vojne ľud sa chcel pomstiť. Shromažďoval sa pred domom žandárov a hnevlivo sa naň díval: Ale strážnica, podobná špinavo bielej oblude, *mlčala* (334).

o k n á: Pokračovanie toho istého obrazu: Mrežované, pevné okná zlovestne *žmúrily* na okolité chalupy (334).

b) Zosobňovanie vecí činnosťou a rozvíňacím členom z terminologie ľudského tela je oveľa bohatší druh ako pri abstraktách, no vyznačuje sa najmä svojou druhou časťou rovnakou výraznosťou. V jeho dokladoch ide o personifikáciu týchto konkrét:

P i ľ s k o: Na vojnu odobratý Ilčík nechcel umrieť, a rozhodol sa ujsť do hôr; ony ho pochopily: Piľsko sa mu radostne *usmialo* a *zakývalo* mu obrovskými *ramenami*. ‚Poď, poď', volalo ho. ‚Tu máš miesta dosť, dosť úkrytov. Skryjem ťa tak, že ťa živá duša nenajde.' (45).

k n i h a: Autor konkretizuje nesúladné dojmy Ilčíkove v Trenčíne na knihu, v ktorej sa nik nevyzná, a potom ju ešte i personifikuje: (kniha) nemilosrdnou *rukou dobíjala* názory, ktorými určoval dosiaľ svoj pomer k okoliu (77).

s t r o m y: V Urbanovom románe mohutný účinok dosahuje sa kontrastmi medzi prírodnou nádherou a medzi chorou dušou Ráztočanov. Z prvej časti jedného protikladu je i tento tropus: stromy *hľadely tisícimi zamĺklých očú* (95).

p a l e s á k: Naopak zasa, ak v srdci hrdinovom víri nepokoj, i jeho okolie sa mu prispôsobuje, ba skúma, čo mu je. A tak, keď Kristu Dominovú neteší doma ani belosť perín a ona rozpálená blúdi: Palesáky pri ceste *hľadely* na ňu tázavým *pohľadom* (100).

r i e k a: Hladného synáčka Evinho zabaví na chvíľku dravosť rieky: a malý Adam čakal, kedy rieka vypne sa ešte viac, zachytí lavicu a *odnesie* ju na *mocnom chrbte* dolu (117).

s t r o j: Pre Ráztočanov bola vlasť akási cudzia. Nenávideli ju, lebo ustavične len brala. Urban ju najskôr konkretizuje na stroj a potom oživuje s hanlivým významom: *Žerúc* bez miery (stroj), *bachor* sa mu roztrhol a ľud nazrel doň ako do raztudne (132).

k o p l i n y: Z opisu jarnej prírody je doklad: Kopliny vtedy už *podávaly si ruky* (264).

k m e ň: Za vojny kynožili náramne i stromy. I zavadzaly teda zbehovi Adamovi pri úteku: Podajedon kmeň nepadol úplne, ... *chcel* znova *vstať* na *nohy* (274).

c) Metaforický prívlastok, prenesený od vlastností osôb, môže byť spojený ako pri abstraktách i s personifikáciou činnosti. Ak nie je tak, sila tropu býva slabá a obmedzená miestne na meno, ktoré rozvíňa. No ak patrí epiteton k podmetu, alebo je doplnkom, tvorí pochopiteľne výnimku. Niektoré doklady:

z e m: Paralela medzi typickými znakmi leta a rozihranou bytosťou Kristy Domínovej prechádza na priame prirovnanie tejto za ľúbosťou rojčiacej stvory k letu a k zosobnenej zemi: Priložila ucho k svojmu vnútru a počúvajúc ho, bola ako to leto, ako tá *driemajúca* zem (96).

d v e r e: Tvŕdza doliehala zubato na dedinčanov a všade sa ukazovala bieda: Hladné zástupy volaly pred obchodmi, ale odpovedi nedostaly, lebo dvere boly *hluché* (141).

l e s: Žandári divo naháňali zbeha Hlavaja, no márne, lebo aj príroda mu pomáhala: Začala sa divá honba, ale *mlčanlivý* les *prijímal* Hlavaja ako svojho syna (264).

s n e h: Koreňová bola už na smrteľnej posteli. Darmo jej zadovážil takmer násilnosťou syn múku na halušky. Smrť lietala v povetrí. A nešlo by o majstra prózy, keby aj prírodný zjav tu nevzbudzoval náladu; lebo práve tak ako stará Koreňová i sneh hynul: Bol už posledný: *chorý*, špinavý, ako spomienka na bolesť (261).

*

Týmito troma hlavnými kategoriami personifikácie pochopov a vecí nie sú vyčerpané všetky druhy tohto tropu v Urbanovom románe Živý bič. Okrem nich mohlo by sa uvažovať aj o iných možnostiach, na pr. o zosobnení adverbiom (Niekde červienka *samopašne* preskočila kus dediny, 284; tráva vo vetre *lenivo* sa vlnila (95) ap.). Veď už z uvedených dokladov zreteľne vysvitá, že medzi básnickými prostriedkami tohto autora personifikácia má veľkú a pestrú funkciu a v komplexe hodnotnej rečovej stránky pomohla tiež k prenikavému úspechu jeho románu.

Jožo Martinka:

PRÍSPEVOK K PRÍRODOPISNÉMU NÁZVOSLOVIU.

Oddenok-koreňobyľ. Mnohé byliny (na pr. košica, pýr atď.) si tak zachovávajú život cez zimu, že sa im časť nadzemnej byle prispôsobila druhovým vývinom na podzemnú, vytrvalú byľ. Jej sebazáchovný úkon možno jasne rozoznať, preto botanik chce ten ústroj osobitne pomenovať. Ľud nerozoznáva podzemné byle od koreňov a menuje oboje koreňmi. Niet teda ľudového názvu slovenského pre tento pochop. Tak je to aj v iných rečiach.

V slovenskej literatúre sa vyskytujú na podzemnú, vytrvalú byľ tieto názvy: *oddenok, pakoreň, zemzim, podzemok, poddnež, koreňokmeň, koreňobyľ, rizom.*

Z uvedených názvov treba uprednostniť pre slovenskú terminológiu rastlinopisnú len jeden, a to nech je najsúcejší.[1] Pretriasajme vec!

Oddenok je čerstvé poslovenčenie českého slova „oddenek". Má znamenať odnožný výhonok — odzemok — z „dna", zo spodnej časti pňa, ale jeho význam sa zúžil len na podzemnú, vytrvalú byľ. Iné slovanské jazyky toho slova nemajú. Bulh. izdъnka a srb. izdanak znamená výhonok.

Slovo „oddenok" má slabý opisný účinok. Keďže sa nesrovnáva so zodpovedajúcimi názvami iných slovanských jazykov, Slovákov nespája s nimi, lež oddeľuje, teda oslabuje.

Každý Slovan by pochopil slovo *pakoreň*. Ono zas pochopu slovne nevyhovuje, lebo len záporne určuje obsah daného pochopu, i to len natoľko, že pakoreň nie je pravý koreň. V iných slovanských slovníkoch a botanikách toho slova nenajdeš.

Zemzim[2] (zemzin) je taká menná zloženina, ktorá si žiada opravy na zemozim, ale i tak ledva zodpovie, lebo iní Slovania ju neznajú a nejasno iba to sa dá z nej vyrozumieť, že je niečo azda v zemi cez zimu. Inak by to slovo znamenalo zemnú zimu. Nedobrý to názov, čo aj ľubo zneje.

Podzemok[3] ako pochop má veľmi široký rozsah a neurčitý

---

[1] Najnovšie nás nútia na tento sjednocovací výber hospodárske dôvody. Bol prípad, že botanika sa o rok oneskorila, lebo úradný kritik žiadal vylámať z vysádzanej knihy všetky: koreňokmene, stonky, puky atď. a dal ich nahradiť: oddenkom, lodyhou, púpäťom (oddenek, lodyha, poupě).

[2] G. Reuss: Května Slovenska, str. IX.

[3] V. Mihalus: Liečivé zeliny I, 42.

obsah. Korene, ba i niektoré plody (na pr. podzemnice) sú tiež podzemky. Inak by to slovo obstálo.

Poddnež ako hromadné slovo tiež zahŕňa do svojho rozsahu všetko to z rastliny, čo je pod dnom (v Gemeri pod ‚dniščom' rastliny). Slovo je i málo známe, hoci sú jeho čiastky (pod-dъno-ežь) všeslovanské.

Koreňokmeň je správne utvorený názov azda podľa vzoru Wurzelstock, gyökértörzs a jasne opisuje svoj obsah. Namietať možno proti nemu iba to, že slovo „kmeň" užíva sa len v češtine a slovenčine, ale iné slovanské reči ho nemajú. Slabinou mu je i to, že ‚kmeň' majú podľa botaniky len stromy, ale stromy zas nemajú podzemných kmeňov, koreňokmeňov.

Na odstránenie tohto nedostatku sa ponúka názov **koreňobyľ.** Obe časti zloženiny sú v tejto podobe a v tomto význame všeslovanské. Niet čo haniť ani na ich slovenskosti. Názov opisuje byľ, steblo dužnatých rastlín, ktoré je koreňovité, teda pod zemou.

Zpomedzi uvedených názvov koreňobyľ vyhovuje ešte najviac botanickým i slovanským požiadavkám.

Rizom je slovenčine prispôsobený tvar vedeckého názvu koreňobyle „rhizoma". Tento názov prejala aj angličina, francúzština a taliančina. V nemčine sa ho tiež často užíva.

*

Nerastné bohatstvo. Spojitosť týchto dvoch slov sa stáva takou strnutou, že ich už pospolu nachodíme i v takých vetách školských kníh, kde sa stávajú smiešnymi alebo nesmyselnými. Na pr.: „... javí sa *nedostatok nerastného bohatstva.*" Kde je nedostatok, tam nemôže byť reč o bohatstve. Alebo: „... krajina je *chudobná na nerastné bohatstvo.*" — „Chudobné bohatstvo" je v tomto prípade nesmysel. Správne sa to povie: javí sa nedostatok nerastov, — krajina je chudobná na nerasty.

Vlhko-vlaha. V zemepise pre stredné školy sú tieto vety: „... *vlhko* prinesené pasátom ..., ... pri tak hojnom *vlhku* ..., ... hory zadržiavajú všetko *vlhko* ..., ... vsiakne všetko *vlhko* do zeme ..., ... kde je *vlhka* málo —, ... Nemecko má hodne *vlhka* ..., ... pobrežie má dosť *vlhka*" atď. Koľko ráz sa opisuje podnebie, toľko ráz sa tam spomína len vlhko a vlhko, a vlaha (příšky, dažde) ani raz. Vec je teda úmyselná. Lenže dôsledné uskutočňovanie takéhoto úmyslu je aj dôsledným kazením reči

slovenských žiakov. Prieči sa duchu a výrazovému bohatstvu slovenskej reči, aby sme stále užívali len spodstatnené prídavné mená tam, kde máme výrazné, konkrétnejšie podstatné mená, teda nie „vlhko", lež *vlaha*; nie „krásno", lež *krása*; nie „sparno", lež *spara* atď.

Lodyha-stonka. Máme také prírodopisy, ktoré dopúšťajú alebo slovo stonok, alebo stonka, ale slovo lodyha nie; iné zas obráteno majú len slovo lodyha a slovo stonok (stonka) odstraňujú. Tieto sa množia, lebo Pravidlá slk. pravopisu obsahujú len slovo lodyha a stonok, stonku nie. Iné knihy vyhýbajú i lodyhe i stonku a nahrádzajú ich slovom os.

Botanika potrebuje zvláštne slovo na spoločné označenie nadzemnej najhrubšej vrchovconosnej časti všetkých rastlín bez rozdielu. Tá časť sa označuje slovom *stonka*, stonok (os) a *lodyha*. Podstatnými vlastnosťami rozlíšené vrchovconosné časti označujeme názvami: peň (kmeň), steblo, stvol, kočán, byľ inak lodyha. Bylina, zvaná loboda, má byľ alebo lodyhu. Pochop stonka, stonok je širšieho rozsahu, jemu je podriadená i byľ, čiže lodyha.

Do slovenčiny sa dostaly obe slová z češtiny (stonek, lodyha). *Lodyga* žije len u severných Slovanov. V ruštine znamená holennú kosť, kĺb; v poľštine nôžku huby, hlúb, byľ. Počeštená lodyha znamenala málolistú alebo bezlistú byľ.[4]

Slovo *stonok* je celkom domáci útvar; iní Slovania ho nemajú. Utvorený je z koreňa s-*tn*-úť, s-ton ako ná-toň, zá-toň, vý-tin, ú-tin-ky. Ston má znamenať tú časť rastliny, ktorá býva stnutá, sťatá. Zdrobnelý tvar stonu je stonok, ktorý už nijako neprilieha na hrubé stromové pne. V slovenčine býval bežnejší tvar *stonka* (ako pnúť, peň, penka — stnúť, stoň, stonka). Tak i kostonka (kostrnka). Botanicky nie je hodnotnejší názov stonka ako stonok, lebo na oboch cítiť zdrobnelosť. Čo sú aj odborne nie dosť výrazné, botanik ich potrebuje, a keď treba dať prednosť jednému slovu, tak si ho viac zasluhuje ľudovejšie, zažitejšie slovo: stonka rastliny. Lodyhu ľahko možno nahradiť všeslovanskou byľou. Málo sa užíva botanicky sem patriacich všeslovanských slov: kočán, naf. — *Stonka* je ‚nôžka' listu, kvetu, plodu.

Kráter-sopúch. V zemepisných a prírodopisných knihách pre stredné školy od troch rozličných pôvodcov sú tieto výrazy: „vrch, v ktorom sú hlavné a pobočné *krátery* (jícny = gágory) . . .";

[4] G. Reuss: Května Slovenska, str. 10.

„krátery čiže pažeráky". Tieto výrazy sa opakujú. V iných knihách nachodíme len grécky názov kráter, ale tiež bez spomenutia sopúcha. Tie isté knihy upotrebujú slová: *sopka, sopečný, soptiť*, len slovu *sopúch* vyhýbajú. Nenačim vyhýbať ani tomu slovu zo všeslovanského koreňa, lebo je vecne priliehavé, výrazné a ľahko pochopiteľné podľa podobnosti so sopúchom, dymníkom, dierou, ktorou vychodia iskry a dym z ohniska. Ak máme zvlášť označiť vrchnú rozšírenú časť sopúcha, lievikovitý kráter, tak hovorímo o otvore, o obústi sopúcha.

P. P. Zgúth:

NOVINÁRSKA SLOVENČINA.

Dosiahnutím národnej slobody dožili sa Slováci i slobody slovenského slova v reči a v písme. Podľa toho i slovenská reč mala by byť na vzostupe, kultivuje sa v školách, aby ako reč štátna *dominovala v každodennom živote, v obcovaní i v úradnej praxi.* Najmä v spisbe má vyvrcholiť vývin po prevrate. Hoci je zrejmá snaha o jej kult v literatúre, jednako badať poklesok najmä v novinárskej slovenčine. Kým pred prevratom vyvierala čistá ako hôrna riava z ľudového fondu, dnes zakalená všelijakými novotvarmi neslovenskými budí pohoršenie a odpor. Ale o tom nie je reč.

Snahou je dôvodiť, ako píšu s väčším-menším rozdielom dnešní novinári, hoc u niektorých prevláda snaženie o dobré gramatické a pravopisné slovo slovenské. Dôvodiť nie so zámerom „pranierovať", lež o nápravu! Nerešpektujú ani Pravidlá, ani starý úzus matičný, keď píšu: „vidieť" i „preca". Pri čítaní novín treba sa zamyslieť nad úpadkom a pohoršiť nad následkami, nakoľko môžu kazy spotvoriť hovorovú reč čitateľov a prípadne pomýliť a skonfundovať vo výučbe i samých učiteľov.

Mám pred sebou *jedno* číslo novín z tohto roku; z neho vypisujem chyby gramatické, pravopisné a kde-tu i slovosledné, bez ohľadu na interpunkciu:

... sme už ani neverili, *žeby* mohlo prísť k takejto dohode medzi Bulharmi a Juhoslovanmi. Správne: ... ž e b y mohlo prísť... Spojka *žeby*=aby píše sa dovedna: Sobota, nedeľa, bodaj priletela! ej, *žeby* som milého skôrej uvidela. Naproti tomu spojka *že*

so slovkom *by* vo funkcii podmieňovacieho spôsobu píše sa vždy oddelene: Ani je to chyba tá, *že by* bola cesta zlá.

No najväčšiu radosť majú naši južní Slovania — Bulhari, Srbi, *Horvati*, Slovinci ... Správne: C h o r v á t i — tak kážu písať i Pravidlá.

Pred svitaním podnikly vládne *oddiele* útok, ... Správne: o d d i e l y, lebo nom. plur.: diel-diely, oddiel-oddiely, podiel-podiely skloňuje sa podľa vzoru „dub". Tento nesprávny tvar opakuje sa často aj v iných novinách.

Vládne oddiele (sic!) však boly zatlačené do svojich pôvodných *pozíc*. Správne: p o z í c i í, lebo nom. sing. pozícia, a nie „pozica", skloňuje sa podľa „duša".

... že *zahájili prevoz* na leteckej trati ... Správne: z a p o č a l i, lebo hájiť, zahájiť niečo znamená zabrániť, strážiť prístup na isté miesto, na pr.: hájnik háji, zaháji pole alebo horu; ani termín *prevoz* nelahodí uchu a rečovému citu, nemajú ho Pravidlá, ani v Loosovom a Kálalovom slovníku ho niet vo význame nem. „Betrieb" a maď. „forgalom", iba v slov.-maď. slovníku Klochaňovom a spoločníkov preložené je slovo „forgalom"=obeh. Pravidlá majú síce „prevoz=prevezenie", lenže to nekryje sa „s prevozom" (čes. provoz) v tejto funkcii. Bolo by azda slovenskejšie: „chod, beh, obeh" alebo „činnosť": z a p o č a l i č i n n o s ť (podniku).

... že *je treba* ... Správne: že *treba* bez pomocného slovesa; na inom mieste v tomže čísle: *netreba* sa obávať nových zápletok — je už správne bez pomocného slovesa.

Potom by sme nemuseli tak *strachovať* o *našu* budúcnosť ... Správne: potom by sme s a nemuseli tak s t r a c h o v a ť o s v o j u budúcnosť ..., lebo „strachovať sa" je zvratné, a nie podmetné sloveso; podobne keď niečo prisvojujeme podmetu, užíva sa namiesto prisvojovacích zámen: môj, tvoj jeho, náš váš, ich zvratné prisvojovacie zámeno: s v o j: o *svoju* budúcnosť; ináč bolo by správne: oni by sa nemuseli tak strachovať o *našu* budúcnosť — teda: oni o *našu*, ale my o *svoju*.

Tiež tu mal mnoho padlých. Správne: Tu mal *tiež* mnoho padlých. — *Tiež* sa v nich netvrdilo inšie ... Správne: *Ani* v nich netvrdilo sa inšie ... Spojkou *tiež* nemá sa začínať veta.

Veľmi často užíva sa slovesné podstatné meno tam, kde sa

môže nahradiť neurčitkom, na pr.: ... ktorý žiadal *vrátenie* zbytku nákladu parníka... Správne: ... ktorý žiadal v r á t i ť zbytok nákladu parníka... Lubozvučnejšie je to aj preto, že vyhneme trom genitívom. Iná veta: ... niet žiadnych vážnych prekážok *k uskutočneniu cieľa*=... niet vážnych prekážok u s k u t o č n i ť cieľ.

Toto vydanie v admirálovej žiadosti *stanovili* na najneskoršiu lehotu... Hoci sloveso „stanoviť" majú Pravidlá, jednako v tomto prípade správnejšie je: ... u s t á l i l i, u r č i l i na najneskoršiu lehotu.

... a tieto 4 roky teraz *uplynuly*. Plynie voda alebo čo je na vode. Správne: .... a tieto štyri roky teraz m i n u l y. — Básnik môže sa vyslovíť obrazne a napísať „roky uplynuly". lež novinár takéhoto práva nemá.

... že *bude svolaný* kabinet *ku schôdzi* na 30. januára. V jednej vete tri chyby. Správne: ... že s a s v o l á, že s v o l a j ú kabinet n a s c h ô d z k u 30. januára. Predovšetkým vyhýbať *trpnému príčastiu* (svolaný), kde sa dá nahradiť slovesom zvratným (svolá sa), prípadne priechodným (svolajú); ďalej: *schôdza* udomácňuje sa z českej „schůze", hoci posiaľ mávali Slováci s c h ô d z k y; napokon chodievali a chodievajú nie: *ku* schôdzi, lež *na* schôdzku: volali ma *na* zábavu. Podobne v inej vete: *nebude dosiahnuté*=n e d o s i a h n e s a.

... *pozbúda* (totiž zákon) 30. januára platnosti a je teda teraz *nutné* a v záujme štátne-politickej kontinuity *zavotreby* ho i naďalej zákonne usporiadať. I tu tri chyby. Správne: ... s t r á c a (zákon) 30. januára platnosť a je teda teraz p o t r e b n é a v záujme štátno-politickej kontinuity t r e b a ho i naďalej zákonne usporiadať. „Pozbúdať" nemajú ani Pravidlá, ani ľud tak nehovorí; podobne ani tvaru „nutný" niet v Pravidlách, ale je „nútiť, nútený", čo sa nekryje so slovom „nutný" a napokon „zapotreby"....! — tu by sa chcelo tak trochu zabohovať, že slovenský novinár opováži sa i takéto slovo napísať.

... a v ústave (istej ríše) nebude *žiadna* zmena — keď nebude, načo tam „žiadna"! A keď už musí byť, teda: n i j a k á zmena. Tak dovoľujú i Pravidlá.

Stokorunáška! Na prvý pohľad treba rozmýšľať, čo to má znamenať! Len pri čítaní zprávy vysvitne význam slova=sto korún. Takto odvodzovať slová je priabsurdné, keďže máme napo-

rúdzi koncovku *-ka*: desiatka, stovka, tisícka... teda: s t o k o r u n o v k a.

... máte dobrú pozíciu a najväčšie styky s *ľuďom*. Správne: s ľ u ď o m.

... keď opisovala (spisovateľka) *vo* svojich knihách *Myjavčanov*... Správne: ... keď opisovala *v* svojich knihách M y j a v c o v..., lebo Myjava — Myjavec — Myjavcov. Podivné, že v ďalšom texte je už správny tvar: Myjavcov. (O vokalizovanej predložke *vo* na inom mieste).

Či sa máme na Myjavu a Myjavcov dívať *očami* Zuzky Zgurišky, alebo *očiami* pražského novinára! Strašná nedbalosť! V tej samej vete správne: očami a hneď zatým nesprávne: očiami!

... ktorý si *ale* vo svojej reči zabudol všimnúť reč *čísiel*. Má byť: ... ktorý si v š a k v svojej reči zabudol všímať reč č í s e l, ... Spojka *ale* patrí na začiatok vety, miesto nej dnu vo vete má byť spojka: *však*; podstatné mená stredného rodu na *-o* s dlhou slabikou v koreni nestrpia v gen. plur. dve dĺžky: súkno-*súkien*, číslo-*čísel* ap.

Vlastivedné *múzeum*. Podľa Pravidiel: m u z e u m.

Bude *dobré* si uvedené čísla zapamätať... Lepšie: D o b r e bude zapamätať si uvedené čísla. Teda: namiesto prídavného mena *dobré* príslovka *dobre* a správny slovosled.

Bude *tento* (t. j. Mussolini) vôbec ochotný hladkať Maďarsko podobnými *rečiami* —... Správne: Bude o n vôbec ochotný hladkať Maďarsko podobnými r e č a m i —... I tu dve chyby. Ukazovacie zámeno užívame tam a vtedy, kde a keď na niečo skutočne ukazujeme, alebo keď zdôrazňujeme: T o n človek mi je podozrivý. Špatí reč, kde ho netreba. V uvedenom príklade správne: *on* alebo i bez neho: Bude vôbec ochotný...? Vo vete opytovacej stačí i bez náhrady. Podstatné mená ženského rodu podľa vzoru „dlaň" majú v inštr. plur. koncovku „*-ami*", nie „*-iami*": *rečami, nádejami, obručami* ap.

Zo štyroch rybárov, ktorí *sa nachodili* na palube tejto lodi, bol dosiaľ *vylovený* iba jeden utopený. Správne: Zo štyroch rybárov, ktorí b o l i na palube tejto lode, v y l o v i l i dosiaľ iba jedného z utopených. Nedobre: *nachodili sa*, lebo ich nikto nehľadal, oni tam *boli* od prvopočiatku. Treba vyhýbať, nakoľko možno, i pasívnym formám a nahrádzať ich aktívnymi: bol vylovený

= vylovili ho ap. Tým nadobúda reč svojrázu ľudového. Ľud povie: už ho našli, a nie: už je najdený.

Po oficiálnej slávnosti *zúčastnili sa* novomanželia *súkromnej slávnosti* v kráľovskom paláci... Správne: ...z ú č a s t n i l i s a n a s ú k r o m n e j s l á v n o s t i... atď. Táto nesprávna väzba opakuje sa takmer vo všetkých slovenských novinách bez rešpektovania Pravidiel, ktoré majú (str. 353) *zúčastniť sa (v niečom, na niečom).* Toto sloveso nesprávne viažu nielen tí, ktorí nesúhlasia s Pravidlami, ale i tí, čo sa s nimi shodujú. Ako nemožno povedať: mať účasť *niečoho,* lež: *v niečom* alebo: *na niečom,* práve tak nemožno viazať sloveso *zúčastniť sa* s genitivom, lež dôsledne s predložkovým lokálom.

Svadobné obrady *previedol* staručký dvorný kazateľ... Správne: ...v y k o n a l... Prevedieme niekoho cez potok dobroprajne, i zlomyseľne: previedol ho cez lavičku = oklamal ho, ale prácu alebo robotu *konáme, vykonáme.*

... a tým bola získaná základňa pre *jednanie.* Správne: ... a tým sa získala základňa pre v y j e d n á v a n i e, r o k o v a n i e. Jednanie býva na jarmoku pri kúpe, alebo keď jednáme slúžku. Podobne užíva sa nesprávne: tu sa *jedná* o to... miesto správneho: tu i d e o to...

Diplomatický *zpravodajca* X hovorí, že nie je možno *sa ubrániť* pocitu, že... Správne: Diplomatický z p r a v o d a j X hovorí, že nie je možné o b r á n i ť s a pred pocitom, že... Dve chyby. Podľa Pravidiel má byť z p r a v o d a j. Slovesa *ubrániť sa* niečomu niet v Pravidlách, ale ani *obrániť sa* pred niečím nemajú Pravidlá, jednako je správnejšie.

...že Berlín a Rím *chcejúc* si zachovať pozície, ktoré získaly, žiadajú krajné *prevedenie* návrhov... Opravené: ...že Berlín a Rím, c h t i a c si zachovať pozície, ktoré získaly, žiadajú dôkladne u s k u t o č n i ť (d o ž i v o t a u v i e s ť) návrhy... Priechodník slovesa „chcieť" je podľa Pravidiel *chtiac,* a nie „chcejúc". Slovesné podst. meno *prevedenie* treba zameniť neurčitkom správneho slovesa *uskutočniť,* (do života) *uviesť.* Rozvitá veta priechodníková oddeľuje sa čiarkami, za menom Rím príde tiež čiarka.

Roosevelt *poďakoval* prezidentovi dr. Benešovi za novoročné blahoželanie... Má byť: Roosevelt p o ď a k o v a l s a... Veľmi často hreší sa pri slovese zvratnom vynechávaním zvratného *sa.*

Veľmi *si vážim priateľského novoročného blahoželania* Vašej Excelencie... Správne: Veľmi s i v á ž i m p r i a t e ľ s k é n o v o r o č n é b l a h o ž e l a n i e Vašej Excelencie... Zvratné sloveso *vážiť si* viaže sa s akuzatívom, ale napospol viažu nielen toto, ale aj iné slovesá miesto akuzatívu s genitívom. Ako čudne znela by veta: dobrý syn váži si *svojej matky* miesto: v á ž i s i s v o j u m a t k u!

... *vo* stredu večer... = *v* stredu večer; ľahko vysloviteľnú predložku *v* netreba nadmieru vokalizovať; vokalizovaná uráža často ucho: *vo* strome, *vo* stene ap.

Vyšlo *na javo*, že... Správne: vyšlo n a j a v o, že... Ak je *javo* podstatným menom, oddeli sa od neho predložka *na*, ale keď je nie, nesmie sa písať oddelene od predložky *na*, ale spolu s ňou tvorí dvojčlennú príslovku. Tak je to i v Pravidlách.

*

Toľko gramatických chýb a kazov v jednom čísle. Pri zámernom skúmaní bolo by ich hádam i viac. Tobôž v iných číslach. Spomeniem aspoň jednu, ktorá z tohto čísla náhodou vystala. Neurčité číslovky násobné na otázku *koľko ráz* treba viazať podľa vzoru číslovieok základných od 5 navyše vždy s podstatným menom v genitíve: päť domov, žien, detí... teda: nakoľko je *raz* podstatné meno: v i a c r á z, n i e k o ľ k o r á z, lenže prax novinárska si to akosi neuvedomuje a užíva: *viac razi, viac razi, niekoľkorazy* (tlačené dovedna). Podvrátenie vo všeobecnosti na účet sadzača a pre nedostatok času na korektúru neobstojí. Prečo je v iných novinách pomerne omnoho menej závad? Ale inde je chyba. Články redaktorov a prispievateľov sú skoro bezvadné. Tam, ak sú chyby, možno viniť sadzača. Nedostatky sú v prevzatých menších článkoch a v notickách, vyrábaných v redakcii redakčným personálom. Tu azda treba nápravy. Zodpovednosť padá na redakciu a súčasne i povinnosť povzbudiť a naložiť osobnictvu, aby sa naučilo gramatiku a správne rečové zvyklosti.

Přejí-li Slováci, aby jejich spisovný jazyk přestal býti spisovným jazykem, ať jen následují příkladu takových slovenských novinářů, politiků a spisovatelů, myslících po česku a jen p o v r c h n ě píšících a mluvících po slovensku...

Josef Zubatý.

Ján Mihál:

DVA PRÍSPEVKY.

Naše časopisy.

Ponajprv pohovoríme si o našom jedinom obrázkovom časopise Novom svete. Tento časopis je znamenitý nielen so stránky formálnej, ale aj obsahovej. Na naše skromnuské pomery až skvostný. S takým starým časopisom ako na pr. maďarský Tolnay világlapja by v pretekoch vždy vyhral. Zato spomínam Tolnay világlapja, že tento časopis je ver ešte i teraz dosť rozšírený po holičských salónoch našich slovenských miest vedno s maďarským Szinházi életom.

V čom sú prednosti Nového sveta? V jeho vážnom obsahu a v taktnej forme.

Aké sú nedostatky tamtých? Plytkosť a frivolnosť, t. j. obsahove sú plytké a formálne sú veru dosť frivolné.

Slovenský Nový svet by nemal chýbať ani v jednej slovenskej domácnosti, hlavne nie v inteligentných rodinách slovenských. Uspokojí každého človeka normálnych nárokov a vkusu.

Len by sme Novému svetu radili, ak totiž radu prijme, aby niektoré rubričky s rečovej stránky boly lepšie, slovenskejšie. Čo do ducha časopisu, to z daktorých sarkastických poznámok Nového sveta na adresu nežičlivcov slovenskej veci môžme vyvodiť len to, že časopis stojí na slovenskom stanovisku, i keď nie cele nekompromisnom. Toto je náš dojem. Môžbyť, že sa mýlime.

Škoda, že redakcia Nového sveta dáva svojim prispievateľom takú moc, také právo, aby sami ručili za príspevky — myslím — nielen obsahom, ale i jazykom.

Len tak sa potom stáva, že v istých rubrikách tohto časopisu je veľmi veľa neslovenskostí, ktoré redakcia ničím nemôže ospravedlniť. — Kus dobrej vôle u redakcie a prispievateľov a vec sa napraví. Veď komu má záležať na čistote a slovenskosti slovenčiny, ak nie novinárom a spisovateľom Slovákom?

Teraz si dovolíme poukázať konkrétne na niektoré neslovenskosti alebo aspoň nedobré dialektizmy, ktoré sú vonkoncom nie ozdobou nášho spisovného jazyka. Ide nám najsamprv o ročník XI, číslo 49.

V Pravidlách slovenského pravopisu najdeme tvar *oharok*, ale hádam v smysle *opaľka, ohoreného, opáleného kus dreva,* no

nie vo význame *uhorky*. Pokladám za zbytočnosť zavádzať do spisovného jazyka také dialektizmy, za ktoré máme už dobré a vžité slovo zo stredoslovenského lexikálneho inventára. Nový svet má na str. 15 uvedného čísla i ročníka v rubrike „Jedálny lístok" slovo „oharok". Cui prodest? — Tamže čítame i slovo „ľadveničky", hoc v Ledényiho Nomina anatomica je správne len *obličky*.

O slovese „nadievať" písali sme už na tomto mieste. V jazykovom vedomí Slovákov zo stredného Slovenska sloveso nadievať vyvoláva celkom inú predstavu ako u Čechov sloveso „nadívati". Stredoslováci *nadievajú malé deti na rukách*, ale *kapustu* len *plnia*, podobne *papriku*. A tak, keď na jedálny lístok napíšem *plnená kapusta* alebo *plnená paprika*, porozumia to všetci Slováci dobre. Časopis má písať pre všetkých Slovákov. No nie? — A potom, veď hovoríme napospol *plnka*, a nie „nádievka"!

Tamže čítame i slovo „brusinky" m. *brusnice*. Posledné rešpektujú i Pravidlá.

Škoda, že redakcia časopisu nerozoznáva slovesá *tráviť* a *troviť* (15). Čeľaď slov s koreňovým *a-á* (*otrava, tráviť, otráviť, trávenie* etc.) si vyhradil jazyk za nem. *gift, giften, vergiften, vergiftung*, mať. *méreg, mérgezni, mérgezés* etc., kým čeľaď slov s koreňovým *o (troviť, strova, trovenie* v žalúdku i peňazí, *trovatrovy* etc.) máme za nem. *dauen, zehren, ausgaben, spesen* etc., mať. *emészt, fogyaszt, költ, kiadás, költség* a pod. Vysvitá to tak i z hesiel Pravidiel *tráviť, travič, travička; trova, troviť*.

Vraj: Novorodzeniatko veľmi rýchlo sa nachladne (15)! Slovesá *nachladnúť, prestydnúť, premrznúť* sú v slovenčine nezvratné, lebo sú subjektívne, nepriechodné, teda stačí — *rýchlo nachladne* — a nič viac. Sloveso nachladiť je priechodné, predmetné, objektívne, a preto môže byť i zvratným: *nachladiť sa*.

Prispievateľka mala by poznať rozdiel medzi spojkou *keď* a *kedy* (15): — v dni sychravé a zimné, kedy aj pre ... malo byť ..., *keď i pre* etc.

Do Nového sveta veru nepristane veta: možno zvyšovať postupne dobu trvania prechádzky (15). Mohlo sa to povedať i takto: *čas prechádzky možno postupne predlžovať*.

„Použitie krytého kočíka, hoc i dobre zaveseného, nie je radné pred uplynutím dvoch mesiacov." My by sme to povedali takto: *Používanie* (dej opakovací!) *krytého kočíka, hoc i dobre zaveseného, neradíme do dvoch mesiacov*, alebo ešte lepšie: *Po-*

užívať krytý kočík, hoc i dobre zavesený, neradíme do dvoch mesiacov.

Tá istá prispievateľka mala by vedieť, že slovenské matky nosia deti *na rukách*, nie „v rukách" (15)!

Ešte z iných neslovenskostí: ovlivňovať m. *ovplyvňovať*, nebezpečie m. *nebezpečenstvo*.

Hodne hrieškov sme našli aj v ostatnom čísle, hlavne na stranách 23, 29. Je pravda, že slová „pomluva, nesnádza" patria do slovenského argotu, ale to ich ešte neoprávňuje do vážneho časopisu, tobôž nie do vážnej knihy, keďže máme za ne dobré domáce náhrady: *ohovárka, potvárka; ťažkosti.*

Deminutívum od slova *valec* je *valček*, ale slovo *válok* je už deminutívum k slovu *val*, a preto je celkom zbytočné tvoriť od *válok* zdrobnelinu vo forme „válček". Naše gazdinky narábajú *válkom*, naši roľníci *valom*.

Tidovi Gašparovi vypálil výraz *do kopy* veľmi aktualizovane, keď ho použil v svojom hesle *Dajme sa do kopy!* — ale keď už i naše gazdinky budú dávať masu na „Linecké cukrovinky" nožom „do kopy" m. *dovedna, do hŕbky, do hrčky*, to už potom tá fráza celkom skaždodenie a ošúcha sa.

Prispievateľka, ktorá sa opováži písať kuchynské recepty, by mala vedieť, že *chlieb váľame* a len *o chlebe* povieme *vyváľať*, kým cesto na rezance alebo na cukrovinky *vyvalkáme* na takú a takú hrúbku.

Pravé slovenské gazdinky *sneh trepú* alebo *bijú*, no nikdy — nešľahajú. Keď v dbanke mútime *topárkou*, prečo by sme nemohli *trepať, biť sneh topáročkou*, a nie „metlou". Ba či by vám pochutil metlou trepaný sneh?

Verte mi, že som si očiam neveril, keď som čítal na 29 strane v texte Janka Alexyho tieto kalky: krajkami m. *čipkami*, nebezpečie m. *nebepečenstvo*, navlhlých m. *vlhkastých* alebo *navlhnutých*, hromadou skál m. *hŕbou skál*, sprachnivelé m. *sprachnivené*, premoklých m. *premoknutých*, bol by v stave m. *bol by schopný;* ovdovelá m. *ovdovená*, ožlknutá m. *ožltnutá*, nažlklo m. *nažltlo*, rozleptala m. *rozožrala*.

V druhom článku na tejže strane čítame „vsadím sa rád" m. *stavím sa rád*, „ačkoľvek" m. *hoci, čo aj*.

K týmto inkriminovaným kalkom i argotizmom v slovenskom spisovnom jazyku pripojíme niekoľko poznámok. Slovo „krajky"

dostalo sa i do Pravidiel, ale len Čechom na vysvetlenie slova *čipky*. Nazdávame sa, že Nový svet píše predovšetkým pre Slovákov. Nie?

Prídavné mená z príčastí *l*-ových do spisovného jazyka slovenského sa pchajú len na jeho škodu, keďže štruktúra pravej slovenčiny sa nimi naštrbuje. Starostlivý spisovateľ im vyhne ľahko, i vyhýba im.

O „nebezpečí" sa popísalo v tomto časopise už veľa, no predsa mu naši dávajú prednosť pred svojským *nebezpečenstvom*. Ba ozaj prečo? Asi zato, že nesprávne slovo je o slabiku kratšie. A potom zakázané ovocie vždy lepšie chutí.

Slovo „hromada" je veru hodne staré a všeslovanské, ale v slovenčine čudne zneje s genitívnym prívlastkom neživotných, na pr. „hromada skál". V takýchto prípadoch by sa lepšie hodilo slovo *hŕba*, ktoré je tiež veľmi staré z kmeňa *gъrb-* tak ako i *hrb*. Podobné dvojice *gŕb-gŕba, gъrba-gъrb* ako v slovenčine *hrb-hŕba* vytvorily sa i v slovinčine a bulharčine, lenže tam sa ich význam nediferencoval ako u nás. Slovo *hŕba* je ľudovejšie ako hromada.

Vravievame len *ľahký ako páper* a nepočul som ešte, že niečo je ľahké ako „páperie".

Skupiny spoluhlások *tn, kn, tl, kl* sú homorgánne, majú rovnaké artikulačné miesto, preto *žltnúť* disimiluje sa v „žlknúť", *tlcť* v „kĺcť" etc., no písavame len *žltnúť, žltol, žltlo* a pod., a nie „žlknúť, ožlknúť, ožlknutá" etc.

Slová ako „nebezpečie, ačkoľvek" a pod. dostávajú sa veľmi ľahko do slovenčiny. Novinár alebo spisovateľ z pohodlnosti šibne do slovenského textu — a hádam i zo strachu v nedostatku vhodného slovenského slova naporúdzi — také slovo, aké našiel v svojej českej predlohe.

Páni moji, ale takto nevytvoríme ani jazyk, ale ani národ.

O jazyku Národných novín, čo prešly do Bratislavy, škoda písať. — V nich sa len tak prtia takéto kalky: „nebezpečie, úkoly, silnice, vývoj, prífaž" etc., etc. — Takto by veru Národnie noviny nemaly písať!

*

Mal by som písať ešte aj o niektorých učebniciach, na pr. o počtovnici Jozefa Vlčka pre druhú triedu mešt. škôl, ale nechcem si dať nabrýzgať od poslovenčovateľa, ktorý náročky píše: úkoly,

nezbýva, rada m. *rad*, poptávka, nabídka, kedy m. *keď*, bedny m. *debny*, nebezpečie etc. a množstvo syntaktických chýb.

Pracovná cvičebnica jazyka slovenského V. Novákovej-Nezhodovej by bola dobrá, sloh je dosť dobrý, len zaráža množstvo českých slov: mšice m. *vošky*, čučmák m. *ťuťmák*, u potoka m. *pri potoku*, ovčín m. *ovčínec*, četba m. *čítanie* etc. Jej schválenie bolo prenáhlené. Pohovoríme si o nej v inom časopise.

O recenzentoch učebníc.

Kto ste napísali dakedy učebnicu, dostali ste sa na operačný stôl pána recenzenta. Boli ste, pravda, vo velikánskej nevýhode: vy na kolbišti bez štítu, oproti vám štítom úradnej anonymity obrnený recenzent.

Rád by som vedel, — nie ako tie žaby z Nerudových Kosmických písní „jsou-li tam také žáby" — ale či sú recenzenti v slovenskom smysle chlapi?

Prečo sa skrývajú recenzenti za kepienok anonymity?

Anonymitou — podľa mojej skromnej mienky — zahaľujú sa ľudia buď zo skromnosti, buď zo strachu, že prebijú hlavu, buď zo zlosti, že tú hlavu neprebili, t. j. nenapísali pravdu.

Pri recenzentoch učebníc prvý a druhý typ odpadá. Skromnosť u nich nemá miesta, no a pravdu povedať nech sa páči zočivoči!

Anonymita je preventívnym opatrením pre ľudí, ktorí sa len nazdávajú, že prebijajú hlavu, ale v skutočnosti píšu len potvárky, klebety.

Úradné recenzie školských kníh treba uverejňovať v hociktorom pedagogickom časopise s plným menom úradného recenzenta, no podobne treba robiť i s protikritikou autora. Keby sa to takto robilo, nemohol by sa stať nikdy taký smutný prípad, ako bol môj.

Čo sa stalo?

Napísal som cvičebnice vyučovacieho jazyka pre slovenské školy ľudové, poslal som ich patričnému nakladateľovi, aby dal rukopisy na recenziu. Po čase dostal som rukopisy nazad i s recenziami. Ale s akými recenziami!

Svojho času som písal recenzie, pravda, nie úradné, — o Kolouškových čítankách, ktoré so stránky jazykovej správnosti boly naozaj veľmi slabé a takrečeno prznily slovenský spisovný jazyk, ale neopovážil som sa písať o nich tak, ako si dovolil písať o mo-

jich rukopisoch najmä jeden z pánov recenzentov. Ja som písal verejne s podpisom.

(Recenzenti boli dvaja: školský inšpektor Slovák — môj konškolár — a mladý slovenský učiteľ, tiež vraj Slovák.)

Hovorím: nepísal by som takú recenziu ver ani o handre, ktorú by som našiel na ulici pohodenú, tobôž, keď sa pod recenziu nepodpíšem, ako urobili páni hrdinovia.

V svojej obrane potom nezostal som ani ja dlžen. Lenže čo sa stalo: nakladateľ nedoručil pánom recenzentom môj kontraspis vraj pre jeho ostrý a urážlivý tón. Nuž nech zgagoce hus! Posošiť sa recenzenti!

Ako kuriózum uvediem niekoľko šťavnatých fráz jedného z pánov recenzentov: „Sústavná teoria, ktorá v cvičebnici miestami až kričí, zabíja vlastné prvky dynamiky rečovej i gramatickej. Správne písanie slov vo vetách je náhodné, bez gramatickej jasnosti a určitosti. Nejasné gramatické pojmy sa v celej svojej možnej šírke nepreberajú." (To máme robiť v II. ročníku ľud. škôl! A čo na univerzitách?)* „... úbohosť, pre dezorientáciu v jazykových otázkach. Psychologická neznalosť jazykových zložiek a gramatických prvkov. Pochybujem, či vedia slovensky (totiž autori). Odborník sa nad týmto zjavom musí zhroziť. Po stránke jazykovej učebnica je úbohá, škoda takouto rečou prznit reč a kaziť deti. Kde sa pozreš, všade chyba na chybe."

Láskaví čitatelia, ráčite vidieť, že sú to samé bombastické frázy bez dokladov, frázy, povypisované z kníh a časopisov priekopníkov pedagogickej moderny. Hodno by bolo uverejniť celú kritiku a potom celú moju odpoveď, ale nemáme miesta. Napokon stačí tých niekoľko viet.

Teraz sa pobavíme na slovenskosti pánov recenzentov. Jeden z nich, ten frázista — ten druhý, tomu je Káčerova cvičebnica vzorom pracovných cvičebníc, hoc ani Tvorivá škola (str. 101) ju neuznáva za pracovnú — doslova píše: „To som preca nikde nepočul, — Dedina s mestom sa súdujú — str. 1. alebo — Dni sa krátia a noci sa dĺžia — str. 1. Neviem, čo mám rieť, keď v cvičebnici jazyka slovenského najdem takéto „slovenské" slová: *hotuj, kepeň*, str. 2, *napochytre*, str. 9, *apatika, masielce*, str. 10, *tokár*, str. 10, *rozmarínik* atď., atď. Takýchto neslovenských slov je v cvičebnici plno!!!" Alebo z recenzie druhého dielu: „Nepočul

* V zátvorkách sú poznámky moje.

som ešte nikedy takéto tvary: *sojok* (str. 2), *labôk* (str. 3), *lakotiť* (str. 4), *orechovec* (str. 6) ... *predvečerom* (str. 6) ... Toľko úcty a lásky k slovenčine, k štátnej reči by mali mať autori, aby ju aspoň nehanobili!!" Recenzent hovorí ďalej ešte „o príprave k boju a k vydaniu nejakej cvičebnice" a o tom, že „všetky tu vytknuté ťažké hriechy, keď by boly odstránené" m. *o príprave do boja, na boj, na vydanie učebnice, vyčítané ťažké hriechy,* lebo Slováci si *vytkýnajú len nohy* alebo ruky.

Ale nebudem sa teraz nanovo zapodievať s vecou, nechám láskavým čitateľom prečítať konce mojich pôvodných odpovedí, ktoré sa dotýkajú jazykovej stránky recenzií.

Tak „jazyková stránka cvičebníc je priam nemožná"? Máte asi taký vzťah k slovenčine ako Hitler k Židom. Kde vychádza cvičebnica z dialektu? Poriadne ste sa blamovali, Vy šarlatán jeden. Správna výslovnosť (septembrová látka) je Vám dialekt? To ste mi za recenzenti, keď neviete ani, o čo v knihe ide. Ja som tiež tej zásady, že dialekt v knihe nemá miesta, aspoň v cvičebnici nie. Smutný zjav na Slovensku, že rozhodujúce slovo nad učebnicami pre slovenské deti majú takí ľudia ako Vy, pán recenzent! Vy ste zapochybovali o tom, či vieme po slovensky? Nuž od Vás, pán recenzent, nebudeme sa učiť po slovensky. Ako kuriózum dovolím si uverejniť v niektorom dennom časopise, čo páni recenzenti slovenských učebníc v slovenčine ešte nikdy nepočuli a za slovenské nepokladajú. Pán recenzent, ľutujem Vás, keď ste ešte nikdy nepočuli „Dedina s mestom sa súdujú", alebo „Dni sa krátia a noci dĺžia". V prvej vete, pán recenzent, vynechali ste v citáte „sa". Pán recenzent, a počuli ste už „Už sa fašang kráti, už sa nenavráti, starie dievky plačú, že sa nevyskáču"? Chceli by ste azda tvary „kráťa, dĺža"? Prečítajte si aspoň Pravidlá, keď Vám je slovenčina jazykom cudzím (str. 36)! Vám by sa dozaista páčilo takto: Dňa ubýva a noci pribýva. To tie učebnice radšej hodím do ohňa, ale svoj vlastný spisovný jazyk nesprznim tak, ako by ste to Vy chceli, pán recenzent. Zlomyseľnosť len tak reve z Vás. Chceli by ste vyrážiť zo slovenčiny slová: *hotovať* (hádam len zato, že ste ho nenašli v Pravidlách, ale mohli ste ho pozrieť i v Tvrdého, v Kálalovom slovníku), *kepeň* (máte ho i v Pravidlách), *masielce* (je v Pravidlách), *tokár* (je v Pravidlách), *rozmarín* (je v Pravidlách). Slovo *„apatika"* je v rozčítačke, nesmiete ho vyhadzovať. Do slovenskej väzby sa Vy, pán recenzent, roz-

umiete ako hus do piva, dokazujú to tie slová, ktoré vycúdzate z mojej učebnice. Vy ste odborník? V slovenčine nikdy. Slovák by o tejto učebnici nikdy tak nepísal, čo by bol hneď odrodilcom. Takú recenziu ako Vaša, pán môj, nazvali by v Anglicku „Highway robbery in broad daylight". Nazvať Vašu recenziu morálinsanitou je ešte vždy eufemizmom. Ba či sa nehanbíte? Prečo neodporúčate i Vy niektorú cvičebnicu od českého autora, ako to robí Váš kolega? V takých učebniciach je „pravá slovenčina" ...

Pán recenzent, ste Vy Slovan? Rozumiete sa takto i do metonymií, synegdoch a pod.? Vám „stavajú vlasy na hlave"? Ba čo? Mne *stávajú vlasy dubkom,* keď si pomyslím, že roku Pána 1936 našiel sa v národe Komenského taký recenzent ako Vy. Či na Slovensko sa práve taký hodí? Pán recenzent, najdite mi v týchto Vami inkriminovaných vetách len po jednej chybe: „Ale ju premkol strach. Na susednej jedlici ozval sa škrekot bojovných sojok. Hneď sa skryla za gundžu zeleného jemala", nuž dám si hlavu odťať. Vy by ste chceli, pravda, prenikol alebo preniknul m. *premkol,* súsednej m. *susednej,* čo? Nie, pán brat, tak ďaleko nepôjdeme! Reč otcov nám je svätá. Ten vzťah vety k vete je znamenitý, že Vaša odslovenčená hlavička na chápania toho vzťahu nestačí, nič to, slovenské 8—9-ročné deťúrence to pochopia, uverujem Vás. Túto vetu „Neviem sa prenačudovať, ako môže niekto pre deti písať cvičebnicu slov. jazyka, keď sám slov. nevie." mohol napísať len taký bezočivec ako Vy, pán recenzent. Vidíte, pán recenzent, podľa Vás by som nemal písať učebnice, lebo neviem po slovensky, ale viem, že tvary *„sojok, labôk"* sú aj podľa Pravidiel, len si pozrite stranu 54, 55! Ako môžete recenzovať knihu, keď ešte ani to ste nepočuli, že slovenský gen. pl. od *sojka, labka* je *sojok, labôk* (chceli by ste hádam labiek?)? Nehanbíte sa? Máte oči? To je už veru s .... tvo! Nepočuli ste ani slovo *lakotiť?* Tak ste nie Slovák. Ba ani ste nečítali nič zo slovenskej literatúry, keď to nepoznáte. U Tajovského V—125, VI—100 najdete slovo *lakôtkári,* u Záborského (Kuruci 94) najdete slovo *lakotinky,* u Hviezdoslava I—39 najdete *lakoty.* Mali by ste si prečítať aspoň Kálalov slovník, pán recenzent, aby ste sa takto neblamovali. Tento raz ste naďabili na tvrdý oriešok, čo? Nepoznáte ani slovo *orechovec?* Vy ste chudák, pán recenzent! Nepoznáte Slovensko vôbec a nám Slovákom vonkoncom nerozumiete. Slovo „predvečerom" je tlačová chyba, malo byť *pred večerom,* to by sme boli pri

korektúre doista zbadali. Vy, pán recenzent, by ste mali mať toľko slovanského citu a lásky, aby ste sa neplietli do slovenských vecí, ktorým naskrze nerozumiete! Do slovenskej skladby nemáte čo hovoriť, už som Vám povedal, že sa rozumiete do nej ako hus do piva! Chceli by ste povyhadzovať zo slovenského spisovného jazyka domáce autochtonné idiomy a poprestýkať ho prvkami cudzími, ktoré sa vonkoncom nehodia do jeho štruktúry. Vaše smýšľanie a protislovenskú zaťatosť prezradzuje to, čo ste v prítomnej cvičebnici dali do zátvoriek. Nechcete, aby sa slovenské deti učily „Pravde žil som, krivdu bil som, verne svoj národ ľúbil som". Chceli by ste, aby slovenské deti čítaly krifda, prafda, a nie *kriuda, prauda?* Hanbte sa! Nechcete, aby sa slovenské deti učily „Ja som pyšný, že som Slovák..." od Vajanského? Chceli by ste azda Nezvala, Volkera a pod.?

Všeobecná charakteristika Vašej recenzie: Vaše poznámky sú všetky obecného rázu, zdá sa mi, že máte hotové šablóny na učebnice, ktoré máte a priori zamietať, preto až na jazyk nepodávate nikde dokladov na to, čo vyčitujete a zazlievate. Vaša recenzia je deštruktívna, negatívna. Na takého recenzenta plne platia slová básne mladého Goethea: Zabite toho psa, je recenzent.

Poznámky redakcie. — Článok p. prof. dr. J. Mihála, riaditeľa meštianskej školy v Slovenskej Ľupči, uverejňujeme hlavne preto, aby sme ukázali našej verejnosti, aký boj treba viesť za každé slovenské slovo, za každú slovenskú vetu. Ministerstvom školstva a národnej osvety praktikovaný spôsob anonymných recenzií učebníc je nedemokratický a škodlivý rozvoju nášho školstva. Autor učebnice je vystavený veľmi často bezočivým útokom anonyma. Len zriedka sa nájde odborník, ako na príklad dr. J. Mihál, ktorý sa nedá umlčať a odpovie tak, ako si to anonymní napádači zaslúžia. Obyčajne veľká väčšina autorov po prečítaní anonymných recenzií stratí záujem o vec. — Za ostatné roky mali sme v rukách niekoľko úradných recenzií učebníc, ale to, čo sa v nich písalo o slovenčine, dokazuje, že recenzenti sú zväčša ľudia bez gramatických znalostí a bez jazykovej kultúry. Takýto stav nemožno trpieť naveky. Treba rozhodne žiadať, aby prestalo anonymné recenzovanie učebníc. Následok toho bude, že učebnice dostanú na posúdenie naozaj kvalifikovaní ľudia.

Máme písať takými slovami, aké ľud slovenský má a pozná, a slová máme viazať takým spôsobom, akým ich ľud slovenský viaže.

MUDr. *P. Halaša:*

PRÍSPEVOK K TERMINOLOGII RASTLÍN.

(Pokračovanie.)

Amarantus L.

pokrzik (Fy), aksametowí i aksamentowí kwet, milosti kwet (Bk), kwet milosti, laskawec (Pč), laskavec (Rs, Hy, Ha), laskavec, drahoľub (Ky), stokráska (Mk), láskavec (Ms, Ný), aksamietnica (Zv), mládenskô očko (Kl), ľúbeníčok (Kt); — č. laskavec, stokrása, šibačky, květ milosti, *ch.* trator, šneljek, *p.* szarłat, samit, stokrotka, miłośnik, *r.* aksamitnik, barchatnik, *m.* amaránt, eperspenót, disznóparéj, cigányparaj, *n.* Amaranth, Tausendschön;

a. caudatus L. — líščí chvost (Hy, Rr, Ha), nezväd, drahoľub chvostavý, perjanica (Ky), láskavec chvostnatý (Ms), rybáčí chvost (Kl); — č. laskavec ocasatý, *ch.* lisičji rep, repak, *p.* wyczyniec, *r.* košečij chvost, krasota tysiačnaja, grebennaja trava, *m.* rókafark, *n.* Fuchsschwanz, Prinzenfeder;

a. prostratus Balb. — laskavec přestrený, květ milosti (Rs);

a. retroflexus L. — laskavec zpakohnutý, moriakov sopel (Rs), láskavec srstnatý (Ný).

Ambrosia L.

ambrožka, ňebeskí chléb (Bk), ambrožka (Fy); — č. ambrožka, boží byt, pokroutčice, *ch.* opak, kugna, *p.* ambrozja, boży byt, *r.* ambrozija, bezsmertnaja trava, *m.* ambrózia, fürtfű, *n.* Ambrosie, Traubenkraut.

Amelanchier Med. (aronia rotundifolia Pers., pyrus amelanchier Villd., mespilus amelanchier L.)

belona, muchovník (Rs); — č. muchovník, hrušeň skalní, *ch.* grašac, irga *p.* niespołka czerwona, *r.* kizil gladkij, irga, ejevočník, *m.* fanyarka, *n.* Felsenmispel, Felsenbirnbaum.

Ammi L.

pakmín (Rs); — č. pakmín, *ch.* morač, kumin nepravi, *p.* tímon, kmin biały, kminem polski, *r.* ammej, ominek, perkoljub, prostoj tmin, *m.* porcrépa, hamis kömény, *n.* Ammei, Knorpelmöhre.

Ampelopsis Mch. (psedera quinquefolia Gr., parthenocissus quinquefolia Planch.)

divý vinič (Zs, Tý), ľubinec brečtanový (Ky), ľubinec (Ha), reva planá, divé hrozno (Ný); — *č.* loubinec, divé víno, planá réva, *ch.* lozika, vinika, čokot divji, *p.* dziki winogron, *r.* dikij vinograd, *m.* borostyán-, bolond-, vadszőllő, *n.* wilder Wein, Zaunrebe, Klimmenstaude.

Anacamptis Rich. (orchis pyramidalis H.)

trhlozub, velenec (Kl); — *č.* rudohlávek, vstavač jehlanitý, *ch.* vratiželja, otročnik, *p.* gołek, lisie jajko, *r.* jatryšnik piramidalnyj, *m.* ebgyökér, ragikra, *n.* Hundswurz.

Anagalis L.

kuracé oko, kurimor (Fy), kurímor, žabé črewko, žabí koper, kuracé oko (Bk), kurimor (Pč), kuroslep, kurístravec, kurí mor, kuračka, žabie strevce, drchovička (Rs), mydlo kačacie (Hy), kuroslep, kuračka (Kf), kurí mor (Tý), kuroslep, drchnička (Ha), kuroslep, kurí mor, drchnička (Ms), drchnička, kurímor (Ný), žabácie mydlo (Kl); — *č.* drchnička, námožníček, kuří mor, hvězdnice červená, střevec žabí, žabinec, *ch.* mokrica, *p.* kurzyślad, muchotrzew, *r.* kurosljep, očnyj cvjet, um-da-razum, *m.* tikszem, tikharapás, tyukbegy, *n.* Gauchheil, Hühnerdarm, Hühnertritt, Vogelkraut, Augenblüthe.

Andromeda L.

bahnitka (Rs), bahienka (Tý); — *č.* kyhanka, bahnitka, bahenka, rozmarín planý, *ch.* blatnik, *p.* rozmarynek-bagienko, bagienka, *r.* dikij rozmarin, ostrolistnaja trava, baguľnik, klopovnik, *m.* láplány, szerecs, vad rozmarin, *n.* Gränke, Andromede, Sumpfgras, Kienporst.

Andropogon L.

braducha (Rs, Ha, Ný); — *č.* vousatka, *ch.* djip, bradač, berkaš, *p.* brodawiec, *r.* borodač prostoj, borodataja trava, mužja boroda, verbljuže seno, *m.* fenyér, élesfű, sikárfű, tevekáka, *n.* Bartgras, Rauchweizen, Ingwergras, Kameelstroh.

Androsace L.

pochybek (Rs); — *č.* pochybek, *ch.* mužski oklop, *p.* pochybek, *r.* tverdočašnik, prolomnik, kamennaja trava, *m.* müköcs, *n.* Mannschild, Mannsharnisch.

Anemone L.

ružička poľní (Fy), pohanina (Rs, Hy) rosanka (Ky), sa-

sanka (Ha, Ný), pohanina, sasanka (Ms); — *č.* sasanka, pohanina, stuliš, zavilec, podliska, větrnička, větrokvítek, vetrníček, *ch.* vjetrnica sasa, *p.* anemona, zawilec, *r.* anemon, bjelocvjet, vjetrenica, *m.* kökörcsin, szélrózsa, berek-, boglár-, áprilisi virág, *n.* Anemone, Windröschen, Wind-, Storch-, Aprilblume.

a. nemorosa L. — pohanina hájní (Rs), rosanka pohájna, šumavica biela, vretenica biela (Ky), pohanina jarná, sasanka biela, šumavica, vretenica biela, vietornica (Ms), sasanka biela (Ný).

Anethum L.

koper (Bk), kopr (Pč), kopr, kuopor (Rs), koper (Hy), kopor (Sk), kôpor (Um, Tý, Ha, Ms, Ný, Tu, Zv), kvapr (G), kvoper (Z. P.); — *č.* kopr, *ch.* kopar, *p.* kopr, *r.* krop, ukrop, ukropina, koper, anit, *m.* kapor, uborkafű, *n.* Dill, Kapperkraut.

Angelica L.

andelika (Fy), anďelika (Bk), angelička (Pč), ďehel, anjelika, výbolen, dehyl, diahyl (Rs), vandelica (Hy), dehel (Ky), pušvorec (Tý), vandalica, vybolen (Ha), angelika menšia, vandelika (Ms), angelika menšia (Ný), vandelička (Tu, Zv); — *č.* děhel, andělička, janoklika, sv. ducha koření, *ch.* angielika, kravojac, *p.* dzięgiel, *r.* djagil, djaglica, djagilnik, korovnik, korovošnik, korovki, kupyr, *m.* angyélika, angyalgyökér, mindent gyógyitó fű, *n.* kleiner Engelwurz, kleiner Brustwurz.

Anchusa L.

wolowí jazik (Bk), sláze, meduňka, volový jazyk, pilát, miodosok (Rs), slaza (Sy), sláza (Kť, Ha), sládza (Pohľ.), sládza, meduňka (Ky), sláza, liečivá pipla, volový chvost (Ms), pilát (Ný); — *č.* pilát, prlina, pravý volský jazyk, krvavé koření, buština, ostrolistec, *ch.* volujak, volujski jezik, *p.* wołowy ozór, czerwieniec, miedunka, borak, *r.* jazyk volovij i byčačij, vologlodka, volovik aptečnyj, *m.* atracél, ökörnyelvfű, *n.* gemeine Ochsenzunge, Scharfkraut, Schminkwurzel.

Anthemis L.

hermánek rimský i wlaský (Bk), psí kopr, psí rmen (Pč), rmen (Rs, Zr, Ky, Ha, Tu), rmen, rumančok nivní (Ld), har-

min poľný (Ms), rmen, harmin (Ný), hormin (Kl), kraska (P. Z.); — č. rmen, *ch.* rozmanika, roman, jabuchnjak, *p.* rumianek, rumien, rumianiec, *r.* romaška rimskaja, romen, pupavka vonjučaja, sobačja romaška, želtuška, *m.* montica, olasz szegfű, pocvirág, pipitér, ebkapor, büdöske, ökörszem, *n.* Gille, Hundskamille, Afterklee;

a. cotula L. — rmen smradlavý i psí, maruta (Rs), horčica biela (Hy, Ha), hermún divý, rmen smradľavý (Ky), harmin smradľavý (Ms), rmen smradľavý (Ný);

a. tinctoria L. — rmen barvířský, volovec, květec, křes (Rs), rmen i harmún barviarsky (Ky), rmen farbiarsky (Ný).

Anthericum L.

kostilomka (Pč), kohátka, plotnice, bělozárka (Rs), beložiarka, plotnica (Ky), kohátka (Ha), beložiarka (Ný); — č. bělozářka, bílá záře, pavučnice, *ch.* kosatić, vesika, *p.* pajęcznica, pajęcznik, pajęczy ogon, *r.* biljuk, vjenečnik, paučnik lilelnyj, *m.* hölye, homokliliom, sánevirág, *n.* Zaunblume, Graslilie, Paradiesblume, Spinnenkraut.

Anthoxanthum L.

blahovoň, koníklec (Rs), blahovoň (Zs), voňavka (Hy, Ha), tomka, voňavka (Ky), tomka, blahovoň (Ný); — č. tomka, voňavka, voněkras, seníčko, *ch.* zlatno koljeno, *p.* złotokolano, *r.* blagovonnaja trava, dušica dubrovka pačuchaja, želtostebeľnik, *m.* borjupázsit, aranyfű, *n.* gelber Ruchgras, Goldgras, Lavendelgras.

Anthriscus Hoffm. (scandix anthriscus L., cerefolium sativum Bess., cerefolium nitidum Čel., chaerophyllum nitidum Wahl.)

trebuľka, woňawá mirrha (Bk), kerblík, trebule (Pč), třebule, třebulka, kerblík (Rs), šmehlina (Kr), trebuľka (Hy, Ný), trebuľa, trebuľka (Rr), trebuľa, krkoška (Ky), krkoška (Mk), trebuľka, šmehlina (Tu), šmehulina (Zv); — č. kerblík, třebule, stokláska, *ch.* krosuljica, *p.* trybula, blekotek, *r.* kerbeľ, *m.* turbolya, olasz saláta, csimpaj, *n.* echter Kerbel, Kerbelkraut, Kerbelrübe;

a. silvester Hoffm. (cerefolium silvestre Bess., chaerophyllum silvestre L.) — třebule lesní, svinská voš, sínečka, mrkaus (Rs).

(Pokračovanie.)

Ján Mihál:

ZO SLOVENSKÉHO PÁDOSLOVIA.

(Pokračovanie.)

Predložka *po* s lokálom vyslovuje to, na čo smeruje pohyb, dej, na pr.: Oko mu nepokojne blúdi *po izbe* — vidno, že si na čomsi ťažkom hlavu láme. Kuk. VII, 87; Už i desať rokov, čo sa neholil, len si tak vše nožnicami zpamäti *po brade* kostrnky posrážal. Taj. II, 12; Predlanským Guina prešiel *po krížnych cestách*. Kuk. V, 132; Ná... My, že tu Svetlonosi skackajú si *po plamienku*. Hv. VII, 151; Iní zas sekajú zubmi a *kričia po krvi* dôstojníkov. T. G. Červ. koráb 23.

Predložka *po* s lokálom značieva srok, po ktorom sa uskutočňuje dajaký dej, na pr.: A čože viacej človek zgazduje za mladi, ako keď ťa na starosť má kto opatriť a *po smrti* zahrabať. Taj. II, 6; *Po novom roku* prídem s koľadou. Kuk. VII, 69; *Po Vianociach* prichodí tuhá zima. Taj. II, 14; „... hoci je už dávno *po Ďure*". Taj. XII, 62; *Po včerajšku* mu pľuští, azda si tej zajie. Kuk. II, 97; Už je *po Jáne*. Kuk. VII, 5.

Predložka *po* s lokálom označúva dôvod duševného hnutia alebo konanie, na pr.: Do dediny teraz ísť je neradno, jednak pre zlé počasie a jednak pre žandárov, ktorí zaiste budú *sledíť po ňom*. M. U. Bič II, 45; Do poludnia boli Slovák s Poliakom ako pohnevaní od veľkého žiaľu, že sa im včera *po chuti* nestalo. Taj. II, 36; Duch žižni *po svetle*... Kras. Výb. 35; Išiel som k vicišpánovi *po starej známosti*. Kal. Rešt. 5.

Predložka *po* s lokálom označúva distributívnosť predmetu, na pr.: A čo by vám len *po piatke* bolo vyšlo na rok, viete, koľko by ste teraz mali peňazí? Taj. II, 7; Ale zlopli by ste, viem, vďačne *po panpúšku*, plno. Hv. I. 250; Podávajú im *po vínovom* poháre pálenky. Kal. Rešt. 115.

Predložka *po* s lokálom vyjadruje spôsob deja, na pr.: A tu lev rozhodol, že budú *po rade* strážiť. Súp. I, 175; Možno, že by *po biede* len zišlo, ale kto vám ho tu napomenie. Kuk. VII, 31; Kým preletela, ochladla jej krv, bolo *po radosti*. Taj. II, 56.

Predložka *po* s lokálom vyjadruje bývalého majiteľa dajakej veci, na pr.: *Šaty po Anne* väčšinou rozdali chudobným... Taj. I, 32.

Predložka *po* s lokálom vyslovuje rozsiatosť času alebo miest,

v ktorom alebo na ktorých sa spíňa dej, na pr.: Takto vše *po večeroch* rozprávali i Ďurčekovci, najmä starý otec. Taj. IV, 130; „nasadili si na ňom rok *po roku* zeleniny". Taj. V, 79; Otec chodil *po kúpeľoch, po doktoroch*, lebo ... Taj. IV, 29; Putovala som *po horách, po laziech*. Vans. Ako 101; *Po kníhkupcoch, antikvariátoch, bibliotékach peštianskych* shľadával mu všetko s ochotou ozaj zvláštnej úcty hodnou ... Škul. O Slovákoch 95; Kviľba, nárek *po dedine* ... Podj. Bal. 67.

Predložka *po* s lokálom označúva dôvod, pôvodcu deja, na pr.: Ja zatým vošiel som do izby a šiel za chviľu *po práci*. Taj. I, 92; Čo sa ma spytuješ, veď vidíš, *po akej robote* idem. J. Čaj. Ecce 59.

Predložka *po* s lokálom vyslovuje v bezpodmetnej vete predmet, o ktorý logický podmet nestojí, na pr.: Eh, čo nás viac *po odmenách*. Hv. VII, 71.

Složená predložka *popri* s lokálom vyslovuje vzťah, udaný predložkou *pri*, a má distributívny smysel, na pr.: Kráčala *popri ňom* a nemohla sa smiechu zdržať. Kuk. II, 15; Deti a starci stoja naokolo *popri domoch* a múroch, hľadia a načúvajú, socajú sa a zadierajú druh do druha. Kuk. V, 129; Ivan niekedy tiež kutí *popri nej* ... Šolt. Deti I, 159; Každá vec v desnej dôslednosti *popri líci* mala i rub a večne hľadajúci človek nahmatal niekedy rub a niekedy líce. M. Ú. Hmly 27.

Predložka *pri* s lokálom značí blízkosť, prítomnosť dvoch vecí, na pr.: *Pri Trnave* sa rozložilo vojsko Rákócziho. Kal. Sv. D. 42; *Pri Potúrni* stojí stará drevená krčma. Tamže 40; Miško sa *pri peci* uškieral. Kuk. VII, 102; A či vieš, aké ten môže mať čary *pri sebe?* Taj. III. 116.

Predložka *pri* s lokálom značí čas, v ktorom sa voľačo deje, na pr.: Zadržali nás dlho *pri veľmi dlhých raňajkách*. Kuk. Črty I, 64.

Predložka *pri* s lokálom označúva predmet, na ktorom sa zúčastňuje podmet vety, na pr.: „že on nebýval *pri súde* Badánskeho". Kal. Mil. Hr. 175; „mnoho ráz *pri zábavách*, ... pán Laskár zasadol si medzi starých". Kal. Mil. Hr. 163.

Predložka *pri* s lokálom býva príslovkovým určením spôsobu, na pr.: „to sme ktorí do roka, ktorí za dva ledva pochopili *pri vydatnej pomoci* prúta, štícovania a plaču". Taj. V, 49.

Predložka *v* s lokálom znamená to, v čom dačo väzi, na pr.: Muchy neštípu a môžu sa rozpásať celým poľom, pretrhol ma *v reči*. Taj. II, 7; „a mne pamäť nestačí na všakové odtienky *v krojoch*". Kuk. XI, 7; „stál *v ohláškach*" Kuk. VI, 18; *V chlapovi* poznal som baču zpoza vrchu ... Taj. I, 92; Keď už Slovensko bolo *v moci* labancov, vytisol Heister Esterházyho zpoza Dunaja. Tom. Kur. 93.

Predložka *v* s lokálom označúva priestor, v medziach ktorého sa voľačo deje alebo sa nachádza dajaký predmet, na pr.: Odkvitly jablone *v susedovom* sade, smutne vtáčik spieva tam *v blízkej ohrade* ... Kráľ, Kyt. 63; Druhú budem držať *v pazuche* ... Kuk. VII, 99; Krv *v žilách* márne však po živote kričí. Žarn. Stráž, 13; A kováčku, kým narieka, až *v ľadviech* trnie človeka. Podj. Bal. 123.

Čo platí o priestore vo význame konkrétnom, platí vo význame prenesenom i pri výrazoch abstraktných, na pr.: Mišova ubolená duša svíja sa *v trapiech* pod týmito výčitkami, sťa červiačik, keď stupíš naň. Kuk. II, 59; Spomínala, *v akej* ju mal kedysi *v zácti* ... Kuk. II, 101.

Predložka *v* s lokálom býva príslovkovým určením spôsobu, na pr.: „stará Cedilková jej ani *v plate* neukrivdila". Taj. I, 46; Skoro sa pretekali *v jeho odnášaní*. M. U. Bič II, 174; Či ste sa nepomýlili *v rátaní?* Taj. IV, 9.

Predložka *v* s lokálom označúva to, do čoho sa obúvame, obliekame, môže byť vo vete prívlastkom, na pr.: Ja si vezmem paniu — takú *v krinolíne*. Kuk. VII, 96; Ona ako mnohé iné je presvedčená, že zlý človek nemôže mať bielizeň *v poriadku*. Kuk. VII, 134.

Predložka *v* s lokálom vyslovuje čas, v ktorom sa voľačo deje, na pr.: *V jaseni* počal Maco polihovať na poli i doma. Taj. II, 13; *V novembri* je už tma o štvrtej. Taj. II, 38; *V tom* mu však skočil do reči Ondrej Levický. Kal. Rešt. 13; *V tom prišla* k jatke mladá dievčica so starým košíkom v ruke. Kuk. VIII, 41.

Predložka *v* s lokálom býva pri slovese kochať sa, na pr.: Ona musí prejsť všetky nižiny a výšiny, *kochať sa v dietati* ako bláznivá, plakať ako bláznivá. Kuk. VII, 136.

Predložkou *v* s lokálom značieva spôsob, akým sa čo deje, na pr.: A hen zas ako blížence jaseň a javor prepletá vetve dovedna i vypínajú sa, ako by sa *namáhaly v pretekoch*, by jeden

druhého stlačily. Zech. Maša, 23; Veď sme si ho neprepili, ani *v kartách neprehrali.* Výb. L. P. 12; Pocvičili sme sa *v speve.* Taj. V, 32; Pompílio nevedel čítať ani *v reči* svojich menej klasických predkov. Hruš. Mad. 5.

Predložka *v* s lokálom vyjadruje atribút, na pr.: Matka bola *v koľkomsi kolene* sesternicou županovi. Kuk. XI, 45; *„v pravom smysle* slova". Taj. IV, 12.

Predložka *vprostred* s lokálom rovná sa predložke naprostred, na pr.: *Vprostred* tŕni holý, nahý, samá rana telo, líca... Kráľ, Kyt. 48.

Inštrumentál je pád, na ktorý sa pýtavame zvyčajne otázkami kým? čím? V slovenčine a v slovanských jazykoch vôbec je inštrumentál funkčne veľmi zaťažený. Vo vete môže sa ním vyjadriť predmet, doplnok, príslovkové určenie a prívlastok. V každej z týchto svojich funkcií má po dakoľko druhov. Podľa nich podáme ho i tu.

Predmet vety pri slovesách pohybu býva v inštrumentáli, na pr.: „... len raz *sa činčierom* do kola *zaženie,* už to všetko leží sťa zbité osenie". Botto, Jánošík 17; Bisťu! fučí, *snehom perie*... Hv. VII, 120; Vatry mrkotne spraštia a *skudlia mutným dymom,* ale o chvíľu tým jasnejšími *vyrazia plameňmi.* Hv. VII, 159; V zadu väčší na šarkana... *zvíja bičom žhavým, hadom* — Hv. VII, 160; Už hromy zahrmely — hrom *triasa horami* a všetko ozýva sa sedem krajinami. Botto, Jánošík 45; Mara *zalomila rukami.* Jégé, Šangala 13; Adam *pokrútil hlavou.* Tamže 119; A šor Ilija s úprimnou sústrasťou *pokyvuje hlavou.* Kuk. V, 124; Miško *potriasol mešťokom,* ozvaly sa medené a strieborné peniaze. Kuk. VII, 93; Pes *opľaľal jazykom.* Taj. I, 92; Drak vytrčil naraz zasa osem hláv a *šibol strašným plameňom.* V. L. R. 9.

Takzv. inštrumentál látkový (materiae) býva pri slovesách *naplniť, sýtiť* a s nimi smyslom príbuzných, ako sú *zaoberať sa niečím, zapodievať sa,* na čo príkladov dosť v každej zemepisnej učebnici. Niekoľko príkladov na predošlé slovesá: Čo ťať doň budete ako v hore do pňa, košelečka jeho *krvou nezamokne.* Botto, Jánošík 16; *Prácou zaplníme* zasa mladé časy, bo len pevná vôľa a čin ducha spasí. V. P. T. I, 6; Tento výrok *naplnil* všetkých *kanibalskou radosťou.* Jégé, Šangala 121; *Naplnila* mech *vínom,* tekvicu *naliala olejom,* naložila na osla a hybaj pred svitaním k starej Urze do vrchov. Kuk. V, 132. — Vnútorný predmet ako obsah

významu slovesného slovies *dýchať, ligotať sa, blčať, páchnuť, žiariť* a pod. býva v inštrumentáli, a keď kmeň slovesa je shodný s kmeňom podstatného mena v inštrumentáli, vzniká takzv. figúra etymologická, na pr. v prvej vete: A vatra praští a *blkom blčí*, v žeravé sa drevo mení. Slád. II, 121; Haluzi práskajú, listie *sa slasťou pení*. E. B. L. V. 121; Materi *sa leskne* oko *hrdosťou*, prsia sa jej vypínajú, hlava sa dvíha do hora. Kuk. V, 112; Materi *zvlhlo* oko *slzou* radosti. Kuk. V, 116; Všetko tu *dýcha cudzotou*. Tamže 121; Otcova tvár *žiari šťastím*. Kuk. V, 192; Ale to musí predsa *čertom páchnuť*. Kal. Rešt. 53; Ela *žiarila radosťou*, tisla hlávku zvieraťa ku svojim purpurovým lícam. Vaj. L. T. 41; Všetko vôkol *dýchalo láskou*. Zech. L. M. 16; *Žialila* ťažkým *žiaľom* rozžialená. Slád. I, 8.

Predmet v inštrumentáli býva pri slovesách s predponami, ako sú *opovrhnúť, pohrdnúť, obdariť, opásať sa* a pod., na pr.: Ruskí rozkolníci *opovrhujú dohánom*, kávou a čajom, Hol. I, 225; Všetci vraj páni a všetky panie *pohŕdajú nimi* očividne, robia si z nich posmech a ani ich nepripustia medzi seba. Záb. Koc. 82.

Inštrumentálom vyslovujeme príslovkové určenie, a to:

a) miesta: Jánošík si ešte popíja pomaly — a pohon sa naňho *dvermi* dnuká valí. Botto, Jánošík 16; Len čo zahli *Vôkolnou*, starú stretli babku. Hv. I, 240; *Pitvorom* ohník kozubový žiar vrhol cez dvor prejarkú a roztrel sa na plot lesinový, keď vošla Hanka. Hv. I, 181; Je zas ticho *dedinou*, psi začúchli znova ... Hv. I, 258; Mesiac crkne niečo svetla *úzkym mrežovým oknom*. Ráz. Julia I, 89; Tak je dáko otupno *tým slovenským krajom*, jak *zakliatou krajinou*. Botto, Jánošík 38; Radní utekali každý *svojou stranou*. Jégé, Šangala, 49; Radšej by si dal jazyk *tylom* vytiahnuť, ako by mal také hriešne slovo vypovedať. Kal. Rešt. 66; Môj poctivý rozmajrinik hrdo *vetrom* veje, ale vašej sprostej pýche každý sa vysmeje. Bell. Výb. 19; Mliečna cesta *hmlistým pásmom* tiekla *jasnou oblohou*. Vaj. L. T. 46.

b) času: Len vy choďte po svojej práci, túlať sa nesmú *nocou* vojaci! Slád. II, 163; Otec, pomätáte sa, ako vás *nočným časom* skoro chytili v Považskej Bystrici? Jégé, Šangala 81: *Poludním* azda ... *večierkom* azda, zmýlil noc! na mraku mnie si. Ráz. Výb. 73; Neskoro *večerom* musel sa znova ustávať pod Grabovik. Kuk. V, 155; Ale samého mládenca *dňom* i *nocou* v práci držal. Hurb. Olej. 19; *Hodinou* pred odchodom zašla do Miškovej izby.

Kuk. Ml. L. 138; Videla ísť Janka *svitom* dol dedinou. Bell. Výb. 95: Takto rozumovali vše *večerom*. Taj. I, 15.

c) spôsobu, inštrumentál porovnávací: A čo by ste strely *búrkou* doň sypali; ešte pre Janíka guľku neuliali. Botto, Jánošík 16; Už siedmim lapajom *stĺpkom* stoja oči. Tamže 17; A tu *jedným chmatom* oddrapí roh stola... Botto, Jánošík 16; Tak dvíhajúc sa vozvysok *pretekom* ku nebeskej bráni. Hv. I, 19; K jej nôžkam hajno vĺn sa derie *pretekom*, jak by na korisť. Hv. I, 107; *Tmou* vyhoreniska sa krajna černela. Jes. V, 13; Tak náhlí čas, tak náhli čas, *vozom* sa vopred rúti. E. B. L. Výb. 122; Ja som zdrevenela *zeleným javorom*. S. P. Ľ. 4; Raže pekne vyklasené zakvitly *zlatistým páperím*. Vaj. L. T. 48.

d) prostriedku, nástroja: „vtom zadupkala súrne-náhle, do okna *päsťou* trepla vraz, zachechtala sa ráňa ciagle". Hv. I, 188; Tresla *dvermi* náležite. Hv. VII, 5; A ľudia von oblokom na tie holé zeme *zrakma beznádejnýma* nemo pozerajú. Botto, Jánošík 38; Plače kukulienka na dube vysokom, brata na brata hľadí *pomúteným okom*. V. P. T. I, 6; Lež podlosť *večnou smrťou* stlie. Kuk. I, 91; Konôpka tiež prispel *svojou hrivnou* na pomoc Adamovi. Jégé, Šangala 166; *Kamením* ma kŕmievali... Jes. V, 19; Nie je dosť vyjsť na vinicu a hlušiť *motykou*. Kuk. V, 171; Boh ma ranil *slepotou* a *hluchotou*, keď som odchodila. Kuk. VII, 29; Zory sa práve pukaly, keď jej oči *sníčkom* slabým sa oblialy. Hurb. Olej. 77; Pod hájičkom pod zeleným ore dievča *volkom bielym*. S. P. Ľ. 52.

e) inštrumentál agentis býva pri slovesách v trpnom rode a vyslovuje pôvodcu slovesom hlásanej činnosti: Vydýchli si tí dnu razom, ovlaženi, *skutí mrazom*. Hv. VII, 88; Vieš, že nič nevieš, predsa odštekávaš *zdutý mudráctvom* mudrák nerozumec! Kuzm. I, 112; Konôpka bol *naplnený hnusom* a *hrôzou* proti strige. Jégé, Šangala 243; Dva stromy košaté sme *vetrom rozdivení*. E. B. L. Výb. 121; *Týmito pár slovami* bol Adam ešte viac *popchnutý*... Kal. Rešt. 16; K dolnej maši hrkol voz, *ťahaný drobnými koníkmi*. Kuk. M. L. 134; Pôjd bol *zatarasený všelijakými obličkami*. Tamže 134.

f) inštrumentál vzťahu (limitatívny) vymedzuje to, čo vyslovuje sloveso o svojom podmete alebo predmete: Múdreho baníka dával mi *príkladom*. Kras. Výb. 39; I *postavou* i *krojom*, *rázom* a *tvarom* rôznil sa od druhých uhľomerač a majiteľ maše „totum-

fac' — Ravaszy. Zech. L. M. 7; Bol *rodom* Slovák a musel byť dobrý človek, keď mal takú lásku k deťom. E. M. Š. M. D. I, 161; *Postavou* bol malý, ..., ale bol silný a obratný. Vans. Ako 40.

g) inštrumentál miery: *Čím* viac sme sa tomu smiali, *tým* viac nám ten šňúrou hore vytiahnutý nadával. Hol. I, 43; Do Ruska uviedli anglickí kupci fajčenie dohánu *koncom* 16. storočia. Hol. I, 224; Vietor *každým krokom* vzrastal. Kuk. VII, 99; Oni obidvaja pochádzali z chudobných rodín, kde ničoho nebolo nadostač, iba detí *zbytkom*. Taj. I, 12.

h) inštrumentál príčiny (causae) vyslovuje príčinu slovesného deja: *Nachýlená vekom* drobila v stretky im. Hv. I, 240; „tam rozmajrín (ten pospolitej lásky syn) sa *vánkom milo kyvotá*". Hv. I, 23: Keď polnoc shliadne hviezdnatá: ten javor jak by *ožil čarom*... Hv. I, 24; Kto vystrie hlavu otca šedivú, *sklonenú smútkom*, pre vojnu divú, že vychoval svojho syna? Slád. II, 187; Celá spoločnosť zamĺkla, *ohromená úžasom* nad hroznou udalosťou. Jégé, Šangala 22; Celú noc narieka *bolesťou človeka strápená* meluzína. Kras. Výb. 34; Slovensko moje, sám Boh vie, *čou vinou trpíš a trpíš!* Ráz. Výb. 87; *Trnuli starosťou*, čo sa to len robí. Kuk. VII. 30; Oh, na čos' ma, Bože, s verným srdcom stvoril, keď si ma *chudobou* von z raja *vytvoril*. Bell. Výb. 21; Pani matka *zachodila sa strachom*. Taj. IV, 26.

(Dokončenie.)

ROZLIČNOSTI.

Maďarský vplyv na slovenčinu. — Vo 4. čísle tohto ročníka Slovenskej reči uverejnili sme výňatky z Czamblovho diela Slováci a ich reč. Urobili sme to najmä preto, aby vzbudily záujem o problém maďarizmov v slovenčine. Z Czamblovej úvahy vynechali sme niektoré údajné maďarizmy, o ktorých sa dá ľahko dokázať, že s maďarčinou nemajú nič spoločného. Niektoré frazeologické maďarizmy sme ponechali, hoci máme pochybnosti, či to naozaj maďarizmy sú a či tu nejde o priamy nemecký vplyv. Načim poznamenať, že Jozef Škultéty už roku 1903, keď Czamblova práca vyšla, v Národných novinách (č. 95, 100, 101, 103, 104) uverejnil obšírny posudok, kde vyslovil nesúhlas s Czamblovými náhľadmi o pomaďarčenosti ľudovej reči slovenskej, a najmä odmietal vývody Czamblove o starobylosti maďarského vplyvu na slovenčinu. — Jozef Škultéty na spomenutom mieste napísal medziiným

aj toto: „My s radosťou vidíme, že náš pôvodca usiluje sa napravať spisovnú reč slovenskú a odstraňovať z nej elementy postranné. Predstavujeme si to ako úlohu jeho života, a my hatiť ho v tejto robote nebudeme nikdy. Ale za nespravodlivé považujeme s jeho strany, keď v jeho knižkách spisovnú slovenčinu predstavujú len ukážky zo všelijakých novinárskych článočkov, obyčajne z núdze pouverejňovaných. Slovenská literatúra je to, čo spojuje sa s menami Hollého, Sládkoviča, Chalupku, Janka Kráľa, Bottu, Hviezdoslava, Kalinčiaka, Vajanského, Kukučína, Kuzmányho atď. V dielach týchto on iste zná príklady slovenčiny takej, ktorá môže byť našou potechou a nádejou i v najťažších okolnostiach."

Istá vec, že Jozef Škultéty mal pravdu, keď upozorňoval, že v dielach našich predných spisovateľov nebadať taký maďarský vplyv, ako o ňom písal Czambel. Lenže pravda je aj to, že podnes sa stretáme v každodennej spisovnej reči s maďarizmami, ktoré už Czambel odsudzoval.* A nám išlo len o to, aby čím skôr zanikly. *Redakcia.*

Tvárnosť miesta? — „... Čo skoro *na tvárnosti miesta* nám bude treba *priklincovať* ten skutkový stav, že..." Medziiným takto sa rečnilo podľa novín v krajinskom zastupiteľstve za rozpravy o kultúrnom rozpočte. Slovenskému uchu cudzo znejú takéto reči, lebo sa tu oblieka slovenská myšlienka do maďarských šiat, výrazov. Ten rečník po maďarsky myslel, ale slovensky chcel povedať asi toto: ... csakhamar a helyszínén fog kelleni leszögeznünk azt a tényálladékot, hogy... Taká vernosť v preklade, podľa ktorej s nepochybnou istotou možno súdiť už aj podľa niekoľkých slov na pôvodinu, nie je rečníckou ctnosťou, lež duchovným otroctvom a ono to nectí nikoho. — Slovensky by sme povedali: *na mieste, na samom mieste, na mieste samom.* Priklincovať skutkový stav, skutočnosť nemožno, iba ak zistiť, ustáliť, stvrdiť.

V novšom čase tak rozširovaný zvrat: tú krivdu verejne priklincujem..., je nielen výrazove malej hodnoty, lebo Slovák obyčajne pribíja, prihlába, prihvážďa, lež i gramaticky, lebo dokonavé sloveso priklincovať zneje v prítomnom čase *priklincúvam*, a nie priklincujem. V slovenčine je to maďarizmus.

J. M.

---

* Porovnajte v tomto čísle to, čo sme napísali o výraze „pod chvíľou" (str. 181—182).

Nastíniť, nástin? — V spisovnej reči máme slová *tieň* a *tôňa*, a nie „stín". Preto nie je dobré „nastíniť" namiesto *načrtnúť* alebo *naznačiť*. Namiesto slova „nástin" máme *náčrt, náčrtok*.

Smyslný, smyslnosť-smyselný, smyselnosť. — Od slova *úmysel* (česky úmysl) je prídavné meno *úmyselný* (česky úmyslný), priam tak od slova *smysel* (česky smysl) máme prídavné meno *smyselný* (česky smyslný), a nie „smyslný", ako píše Osuský (73, 231). Nenačim dokazovať, že v slovenčine môže byť len *smyselnosť*; „smyslnosť" je bohemizmus (Osuský 109, 123). — Rozumie sa, správne tvary sú len *ľahkomyseľný, ľahkomyseľnosť*, a nie „ľahkomyslnosť", ako píše Osuský (str. 134). — Aj v Ruppeldtovom preklade Kvitnúcej púšte (24) stojí „. . . prejav smyslnosti" namiesto *smyselnosti*.

Prijsť, prijdem-prísť, prídem. — Pravidlá slovenského pravopisu poznajú len neurčitok *prísť* (nie „prijsť"), ale už v prítomníku uvádzajú dvojtvary *prídem, prídu* aj „prijdem, prijdú". V strednej slovenčine vyslovuje sa napospol *prídu*, preto prednosť máme dať tvarom *prísť, prídem, prídeš, prídu: príď, príďte* (nie „prijď, prijďte").

Dorast; výrastok. — V telocvičných spolkoch pomaly už zvífazily slová *dorast, dorastenec, dorastenka*, hoci pred rokmi hovorilo sa aj „dorost, dorostenec, dorostenka". V spisovnej reči aj v odvodených slovách z koreňa *rást- (rast-)* musí byť vždy *a*. Podľa toho správne je iba *výrastok*, nie „výrostok", ako píše Osuský (l. c. 80, 183).

Chlapecký-chlapčenský. — V Pravidlách slovenského pravopisu je dvojtvar chlapecký a chlapčenský. Po prevrate písavali sme dôsledne *chlapčenský*, dnes už preniká novotvar „chlapecký". Je v záujme ustálenosti nášho slovníka nehýbať zaužívanými slovami, a preto odporúčame len tvar *chlapčenský*.

Vonkov, vonkovan, vonkovanka, vonkovský? — U našich predných spisovateľov darmo by ste hľadali spomenuté slová. V ich reči je len *vidiek, vidiečan, vidiečanka, vidiecky*. — Treba toto ustavične pripomínať našim novinárom?

Ľúbať-bozkať. — Galsworthyho krásny román Kvitnúca púšť vyšiel nedávno v slovenskom preklade Fedora Ruppeldta. Bohužiaľ, slovenčina prekladu nie je dobrá. Okrem pravopisných chýb preklad je poprestýkaný rozličnými rečovými kazmi, takže nerobí česť ani Spoločnosti priateľov klasických kníh, ani dr. E. B. Luká-

čovi, ktorý je redaktorom Knižnice Spoločnosti priateľov klasických kníh. — Slovenský prekladateľ nemal by napísať: „Ľúba ťa tvoja Dinny“ (57), v Pravidlách a v Tvrdého slovníku niet slova „ľúbať“ namiesto *bozkať, bozkávať*.

Umiestniť-umiestiť. — Od slova *miesto* máme slovesá *umiestiť, umiestňovať* a prídavné meno *umiestený* (porov. i Pravidlá slk. pravopisu 310), jednako vídať i nesprávne tvary „umiestniť, umiestňovať, umiestnený“, ktoré nám zbytočne obťažujú pravopis.

K sobášu? — V Kvitnúcej púšti (46) našli sme takúto vetu: „Na čo len chodia ľudia k sobášom?“ Veru, po slovensky sa povie *na sobáše*.

Zlomyslnosť, dobromyslnosť? — Prekladateľ Kvitnúcej púšte píše „zlomyslnosť“ (64) a „dobromyslnosť“ (74), hoci Pravidlá správne učia písať *zlomyseľný, dobromyseľný*, teda i *zlomyseľnosť, dobromyseľnosť*.

Vypadať = vynímať sa. — „Chvalabohu, starý frak vypadal na tatkovi ešte celkom slušne“ (Kvit. púšť 42). V správnej literárnej reči by sme povedali: Chvalabohu, starý frak *vynímal* sa na tatkovi ešte slušne.

Čistokrevný = čistokrvný. — V Kvitnúcej púšti (59) hovorí sa o „čistokrevných“ koňoch, hoci v slovenčine máme prídavné meno *krvný* (a nie „krevný“), takže ináč ani nemôže byť ako *čistokrvný*.

Bratranec = bratanec. — I Pravidlá slovenského pravopisu majú len jeden tvar *bratanec*, no v Ruppeldtovom preklade (Kvit. púšť 14, 94) je „bratranec“. — Proti českému *bratr*, gen. *bratra* máme v slovenčine *brat*, gen. *brata*; proti českému *bratranec* je v spisovnej slovenčine oddávna iba *bratanec*.

Smerom k východu = smerom na východ. — Slovák hovorí: *smerom na Žilinu, smerom na Trenčín* a pod., no v Kvitnúcej púšti (12) je neslovenská väzba „smerom k východu a západu“.

Pod chvíľou? — V poslednom čísle Slovenskej reči uverejnili sme Czamblovu úvahu o maďarskom vplyve na slovenčinu. A čo aj mnohé Czamblove poučenie sa už vžily, jednako hodno bolo ich zopakovať, veď kde-tu niektoré maďarizmy podnes sa držia v spisovnej slovenčine. Na príklad Czambel vyčítal výraz „pod krátkym časom“ (porov. SR V, 121) ako maďarizmus, urobený podľa „rövid idő alatt“. Ako Ruppeldtov preklad dokazuje (27), spomenutý maďarizmus ešte nevyhynul. Ruppeldt píše: „bolo to také

divné, že pod chvíľou jej až dych zastával . . .“ Nuž „pod chvíľou“ je priam taký maďarizmus ako „pod krátkym časom“.

Loket = lakeť. — Ak Pravidlá slovenského pravopisu uvádzajú „loket i lakeť“, to ešte neznačí, že môžeme v spisovnej reči písať „loket“ proti doterajším rečovým zvyklostiam. Na strednom Slovensku napospol sa hovorí *lakeť*, tak píšu naši najlepší spisovatelia, preto aj v preklade Kvitnúcej púšte (25) malo byť *lakťami*, a nie: „Dinny sa oprela oboma lokťami o stôl.“

Nazbyt = nazvyš, nazvyšok. — Vraj: „. . . bol to vojak, ako sa patrí a takých nebolo nazbyt“ (Kvitnúca púšť 9). V Pravidlách slovenského pravopisu je heslo: *nazbyt = nazvyš*, čo značí, že i Pravidlá dávajú prednosť pôvodnejšiemu slovenskému slovu *nazvyš*. Namiesto slova „nazbyt“ odporúčame *nazvyš*, alebo *nazvyšok*.

Ret = pera. — Bojujeme už takmer päť rokov proti slovu „ret, nom. pl. rty“, lebo nechceme, aby tento novotvar prenikol na škodu svojského slova *pera*. Tak sa zdá, že o tejto našej snahe nevie prekladateľ Kvitnúcej púšte, lebo na str. 17 uvádza: „. . . pri tom si prehryzol ret“, lež Slovák hovorí: *prehryzol si peru* (alebo *pysk*), nikdy sa nepovie „prehryzol si ret“! Ináč tvar „rty“ je veľmi častý v spomenutom preklade.

Prehodiť-nadhodiť. — Spisovateľ, aby sa vyhol častému opakovaniu slovies povedať, hovoriť, riecť a pod., musí si vypomôcť synonymnými slovesami, prípadne slovesami, ktoré majú aspoň približný význam. Pravda, nemožno schvaľovať, keď sa pritom vnášajú do reči nepotrebné novotvary, čo urážajú naše jazykové čutie. V Kvitnúcej púšti (9 a inde) našli sme sloveso „prehodiť“ v celkom novom význame: „To je, pravda, veľmi významná čiastka sochy“, prehodila Dinny. Rozumie sa, že Dinny nič „neprehodila“. Prekladateľ mohol v tomto prípade užiť sloveso *nadhodiť*, keďže často hovoríme: *nadhodil otázku*. No „prehodiť“ namiesto *nadhodiť* je celkom cudzie spisovnej slovenčine.

Skepticizm = skepticizmus. — V predošlom čísle Slovenskej reči (str. 131—132) písali sme o tom, že cudzie slová na *-izm* sú pre spisovnú slovenčinu neprijateľné a že samohláskové *m* na konci slov je zjav protištrukturálny. A jednako temer každý deň nachodíme doklady na tvary s *-izm*, ako by niektorí publicisti náročky vyhľadávali novotvary tam, kde máme zaužívané pôvodnejšie alebo lepšie tvary. Tak i Ruppeldt (Kv. púšť 78, 91) má

tvar „skepticizm" m. *skepticizmus.* — Rozumie sa, že príponu -izm namiesto *-izmus* neuznávajú ani Pravidlá slovenského pravopisu.

Chlúbiť sa? — Už Bernolákov Slowár (237) nepokladal za slovenské slová „chlúba, chlubiti se, chlubňe". Krížiky, ktoré dal Bernolák pred tieto slová, dosvedčujú, že ich pokladal za české. Ani štúrovský slovník Štefana Jančoviča z roku 1848 nemá hesla „chlúba". Vplyvom českým stretáme sa so slovesom „chlúbiť sa" i v slovenčine (na pr. Kvitnúca púšť 79). Nepotrebujeme ho, lebo máme dosť domácich a všeobecne známych synonym. Namiesto „chlúba" píšme *pýcha, honosenie, chvála, vychvaľovanie,* namiesto *chlúbiť sa* Slovák povie *vychvaľovať sa, pýšiť sa.* Tak to požaduje i Peter Tvrdý v svojom Slovenskom frazeologickom slovníku.

Mäd, mädový? — V slovách *med, medový* nepíšeme *ä,* preto nesprávne je „mädové týždne" (Kvitnúca púšť 79). Netreba vari dokazovať, že i v slove *medokýš* je prosté *e,* nie „ä".

Inžinier-inženier. — Podľa Pravidiel slovenského pravopisu i podľa doterajšieho spisovného úzu píšeme a vyslovujeme *inžinier, inžiniersky, inžinierstvo;* nesprávne je „inžinier" (na pr. v Kv. púšti 80).

Monokol? — Ozaj neuveriteľná vec, že v slovenskej tlačenej knihe môže uzrieť svetlo sveta tvar ako „monokol" (Kvitnúca púšť 39, 81, 93). Že nejde o obyčajnú tlačovú chybu, to vidno aj z toho, že na 39 stránke je tvar „monokol" dva razy. Kto len ako-tak pozná češtinu a slovenčinu, nemôže napísať po slovensky „monokol", lebo vie, že v cudzích slovách proti českému koncovému *-kl* je v slovenčine *-kel:* česky *bicykl,* slovensky *bicykel;* česky *monokl,* slovensky *monokel* (nie „monokol"). — Čudujeme sa veľmi, že po toľkých výčitkách, ktoré sme v Slovenskej reči adresovali Spoločnosti priateľov klasických kníh, ani podnes neprišla náprava.

Kapradie-papradie, papraď. — Lanského roku v SR (IV, 252) prof. dr. J. Martinka poznačil dôvody proti tvaru „kapraď", no v Kvitnúcej púšti (82) prekladateľ užil tvar s *k,* hoci po slovensky môže byť len *papraď, papradie, papradina,* veď máme *Papradno,* a nie „Kapradno"!

Kos = drozd. — Dr. O. Ferianc už v III. ročníku SR (138) poznačil o slove „kos" toto: O „kosovi" a „kosici" je vari zbytočné hovoriť. Slováci poznáme *čierneho drozda* a *plavého drozda* ako najobyčajnejších hôrnych vtákov; po názvoch „kos, kosica", ktoré

sú čiro české, niet v strednej slovenčine ani stopy. — Jednako v Ruppeldtovom preklade (112) je nesprávne: ... poslúchal spev kosa. Kos spieval ...

Sobectvo = sebectvo. — Z tvaru *sebe* je *sebec, sebecký, sebectvo, sebeckosť* (porov. i Pravidlá), no v Kvitnúcej púšti (87) našli sme český tvar: zo sobectva.

Mučedlník = mučeník. — Pravidlá slk. pravopisu majú len heslo *mučeník*. S tým istým tvarom sa stretáme už v najstarších cirkevnoslovanských textoch: *mǫčenikъ*, bulharsky je *mъčenik*, srbochorvátsky *mučenik*, poľsky *męczennik*, rusky *mučenik*. Iba v spisovnej češtine je „mučedlník", ktorý tvar prekladateľ nemusel prijať za základ pre odvodené slovo „mučedlníctvo" (Kv. púšť 114), keďže po slovensky je *mučenícky*, teda aj *mučeníctvo*. (Porov. Pravidlá slk. pravopisu, str. 183.)

Tlumený, stlumený = tlmený, stlmený. — Vraj: tlumený šepot, stlumený zvukový výraz (Kvitnúca púšť 118, 148). Podľa dobrých rečových zvyklostí hovoríme a píšeme *tlmiť, tlmený, stlmiť, stlmený* (porov. aj Pravidlá 301).

Hodbáb = hodváb. — V spomenutom preklade (121) našli sme aj slovo „hodbáb". Písať treba *hodváb*, lebo tak žiada i dobrý úzus i pôvod slova (*hodváb* je z gótskeho *gotawebbi*, cirkevnoslovansky *godovabľь*).

Pane Muskham? — V preklade Kvitnúcej púšte len tak sa hmýria oslovenia typu „pane Muskham", hoci už žiačik v prvej triede strednej školy musí vedieť, že v osloveniach pred priezviskom môže byť iba tvar *pán*, a nie „pane". Hovoríme a píšeme: *pán profesor! pán tajomník! pán farár! pán Podhradský!* a nie: „pane profesore! pane tajomníku! pane faráru! pane Podhradský!" — Ale či takéto veci treba ustavične pripomínať našim publicistom? — Veru, niekedy má človek dojem, že tu ide o úmyselné kazenie spisovnej reči.

Oprava. — Na str. 108 tohto ročníka Slovenskej reči treba opraviť túto vetu: „Dr. Martinka tvrdí, že náš ľud nepomenúva rastliny podľa chuti ... takto: *„Zrakové znaky druhov majú väčšiu systematickú hodnotu než znaky chuťové."* (Viď str. 70.)

Za redakciu zodpovedá Henrich Bartek.
Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.
Tlačil Knihtlačiarsky úč. spol. v Turčianskom Sv. Martine.